UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO

PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2015-2018

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Iveta Kuchařová

Příprava na pracovní uplatnění u dětí v ústavní výchově

Praha 2018

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Zbyněk Němec, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED (PART TIME) STUDIES

2015-2018

BACHELOR THESIS

Iveta Kuchařová

Preparing children in istitutional care for work placement

Prague 2018

The Bachelor Thesis Work Supervisor: PhDr. Zbyněk Němec, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne: Jméno autorky: Iveta Kuchařová

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce PhDr. Zbyňku Němcovi, Ph.D. za pomoc při vedení mé bakalářské práce, za cenné rady a připomínky. Děkuji své rodině za morální podporu, kterou mi v závěru studia poskytla.

Anotace

Bakalářská práce *Příprava na pracovní uplatnění u dětí v ústavní výchově* se zabývá nástroji pro aktivizaci, motivací vývojového úkolu správné volby povolání a přípravou na ni. Cílem je zmapování problematiky. Práce je rozdělena do dvou částí. Teoretická část se věnuje vymezení základních pojmů, popisu institucionální výchovy a popisuje vliv prostředí na výchovu a vzdělávání. Praktická část se zaměřuje na práci dětského domova v okresním městě Příbram, jeho spolupráci s organizacemi, úřady, školskými zařízeními působících v této lokalitě. Výzkumná část je řešena metodou dotazníků.

Klíčová slova

dětský domov, institucionální výchova, náhradní péče, výchova, vzdělávání, ústavní péče, zaměstnání

Annotation

The bachelor thesis „Preparation for employment of children udern the institutional care“ deals with tools for activation, motivation of the developmental task of the right choice of profession and preparation for it. The aim was to map the issue. The thesis is divided into two parts. The theoretical part deals with the definition of basic concepts and description of institutional education. It describes impacts of the environment on education. The locality of the town Příbram is the content of the second, practical part. The practical part focuses on the work of children's Homes in this district town, their cooperation with organizations, offices, school facilities operating in this locality. The research is solved by the method of survey.

Keywords

alternative care, education, employment, children's Home, institutional care

OBSAH

OBSAH **7**

ÚVOD **11**

TEORETICKÁ ČÁST **12**

1 SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANA DĚTÍ **12**

1.1 Zásady sociálně-právní ochrany 12

1.2 Aktivity odborů sociálně-právní ochrany dětí 13

1.2.1 Depistáž 13

1.2.2 Poradenská činnost 13

1.2.3 Návštěva rodiny 14

1.2.4 Správní řízení 14

1.2.5 Výchovná opatření 15

1.2.6 Sanace 16

1.2.7 Rozhodnutí soudu 16

1.2.8 Nařízení ústavní výchovy 18

2 ALTERNATIVY VÝCHOVY DÍTĚTE V RODINĚ **19**

2.1 Náhradní rodinná péče 19

2.1.1 Adopce 19

2.1.2 Pěstounská péče 20

2.2 Ústavní výchova 20

2.2.1 Dětský domov 20

2.2.2 Dětský domov se školou 21

2.2.3 Výchovný ústav 21

2.2.4 Ukončení institucionální výchovy 22

2.2.5 Domy na půl cesty 22

3 INSTITUCE PRO VÝCHOVU MIMO VYUČOVÁNÍ **25**

3.1 Volný čas ... 25
3.1.1 Školní družina ... 25
3.1.2 Školní klub ... 26
3.1.3 Střediska volného času ... 26
3.1.4 Domovy mládeže ... 26
4 VOLBA POVOLÁNÍ ... 27
4.1 Profesní orientace ... 27
4.2 Kariéra ... 28
4.3 Kariérové rozhodování ... 28
4.4 Kariérové poradenství ... 28
4.5 Kariérová výchova ... 29
4.6 Kariérová připravenost ... 29
4.7 Překážky při volbě povolání adolescentů ... 30
4.8 Rizika při volbě povolání ... 30
5 VLIV PROSTŘEDÍ NA VÝCHOVU A VZDĚLÁVÁNÍ ČLOVĚKA ... 32
5.1 Člověk – prostředí, výchova a socializace ... 32
5.2 Typy prostředí ... 33
6 VLIV SOCIÁLNÍHO PROSTŘEDÍ NA VOLBU POVOLÁNÍ ... 35
6.1 Vliv školní prostředí na volbu povolání ... 35
6.1.1 Prostředky a metody profesního poradenství ... 36
6.2 Vliv vrstevnických vztahů ... 37
6.3 Vliv odborného poradenství ... 37
6.3.1 Výchovné poradenství ... 38
6.3.2 Školní psycholog ... 38
6.3.3 Školní metodik prevence ... 38
6.3.4 Pedagogicko-psychologická poradna ... 39

6.4 Vliv rodinné prostředí ... 39
7 FINANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ ... 41
7.1 Finanční gramotnost ... 41
7.2 Finanční vzdělávání v dětských domovech ... 42
PRAKTICKÁ ČÁST ... 44
8 CÍLE ... 45
9 VÝZKUMNÉ OTÁZKY ... 46
10 METODY ... 47
11 CHARAKTERISTIKA PROSTŘEDÍ ... 48
12 VÝZKUMNÝ SOUBOR ... 49
12.1 Rozložení respondentů dle pracovních pozic ... 49
12.2 Rozložení respondentů dle délky jejich pedagogické praxe. ... 51
12.3 Rozložení respondentů dle oblasti kvalifikace ... 51
12.4 Období nejintenzivnějšího ovlivňování v oblasti finanční gramotnosti ... 52
12.5 Důležitost rozvoje finanční gramotnosti ... 53
12.6 Hodnocení podle úspěšnosti ... 55
12.7 Odchod dítěte/mladistvého ze zařízení ... 56
12.8 Příprava na samostatný život ... 57
12.9 Činnosti motivující zajištění lepší budoucnosti ... 58
12.10 Konkrétní aktivity využívané při přípravě na samostatný život ... 59
13 VYHODNOCENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK A ZÁVĚRY ŠETŘENÍ ... 61
ZÁVĚR ... 63
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ ... 65
SEZNAM ZKRATEK ... 70
SEZNAM GRAFŮ ... 71

SEZNAM PŘÍLOH..... 72

Příloha A - Dotazník I

ÚVOD

Téma pro bakalářskou práci bylo vybráno *Příprava na pracovní uplatnění u dětí v ústavní výchově.* Pracovní uplatnění vnímám v kontextu celé přípravy na samostatný život, která je u dětí v ústavní výchově nejdůležitější, a proto i výzkum sleduje řadu charakteristik důležitých pro celkové osamostatnění mladých lidí odcházejících z ústavní péče. Hlavním cílem bylo zjistit, jaké jsou nástroje a motivace v přípravě na samostatný život u dětí v ústavní výchově. Vedlejšími cíli bylo zmapování vlivu pracovníků zařízení na výchovu a vzdělání a prozkoumat spolupráci školských zařízení s organizacemi a úřady. Teoretická východiska byla podložena kvalitativním výzkumem v ústavu v Příbrami, šetřením metodou dotazníků. Respondenti byli zaměstnanci zařízení pro děti s nařízenou ústavní výchovou. Stěžejní byly konkrétní postupy a prostředky, jaké jsou voleny k zajištění lepší budoucnosti těchto klientů. Práce se stala obrazem současného stavu těchto zařízení. Tato práce čerpala z odborných témat týkajících se výchovy dětí v ústavní péči a přispěla tak k rozvoji obsahu tohoto tématu v současnosti.

TEORETICKÁ ČÁST

1 SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANA DĚTÍ

Sociálně-právní ochrana dětí (dále jen SPOD) je odvětí týkající se veřejného práva. Vyplývá z povinnosti státu ochránit děti před tělesným, psychickým a sexuálním násilím, chránit jejich vývoj a právem chráněné zájmy dětí a mládeže. Původ zákonů spojených se sociálně-právní ochranou dětí a mládeže je datován již před rokem 1989. Největší změnu v sociálně-právní ochraně dětí přineslo přijetí zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, kde se hovoří o ochraně práv, zájmu, majetku dětí a zabezpečení náhradního rodinného prostředí.

Sociálně-právní ochrana dětí se vymezuje takto:

a) ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,

b) ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,

c) působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny.

1.1 ZÁSADY SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY

Jedná se o nejdůležitější hlediska sociálně-právní ochrany a výslovné zakotvení práv dětí a jejich rodičů. V Úmluvě o právech dítěte OSN (1989, článek 3) se za nejdůležitější považuje zájem dítěte jako „*hledisko, které by mělo být upřednostňováno při rozhodování o dítěti. V praxi by uplatňování tohoto zájmu mělo znamenat, že ve všech případech, kdy je to možné, měla by být situace posuzována „očima dítěte“ a se zřetelem ke kompetencím dítěte“*.

Předním hlediskem SPOD je dle právní úpravy České republiky zájem a blaho dítěte, dále je zakotveno právo dítěte na požádání o pomoc i bez vědomí rodičů, právo dítěte vyjádřit svůj názor při projednávání záležitostí, jež se ho dotýkají, a v neposlední

řadě právo rodiče požádat o pomoc orgán SPOD při výkonu svých práv a povinností. Tyto zásady jsou vymezeny v druhé části zákona č. 359/1999 Sb. (§ 5-9).

Sociálně-právní ochrana se zaměřuje zejména na děti, kterým rodiče zemřeli, nebo neplní povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti, nebo nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti (Sociálně-právní ochrana [online], [cit. 2017-1-12])

1.2 AKTIVITY ODBORŮ SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ

Veškeré aktivity vykonávané orgány sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) vycházejí ze zmíněného zákona č. 359/1999 Sb. a ze zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. Každá z těchto norem upravuje jinou část rodičovských práv a povinností, práv a povinností dítěte a práv a povinností OSPOD.

1.2.1 DEPISTÁŽ

Jedná se o vyhledávání dětí a rodin s dětmi, které potřebují pomoc ve spolupráci s dalšími státními orgány, právnickými i fyzickými osobami, které s dětmi pracují v rámci výkonu SPOD. Pomocí depistáže je možno zachytit zanedbávání péče o dítě již v počáteční fázi, kdy lze obnovit narušené funkce rodiny a kdy ještě nedostatečná péče rodičů nezanechala na dítěti fatální důsledky (Krausová, 2006).

1.2.2 PORADENSKÁ ČINNOST

Poradenství poskytuje komplex služeb poskytující uživatelům informace o jejich právech, povinnostech a oprávněných zájmech, nabízející různé možnosti řešení jejich obtížné životní situace a pomáhající tyto možnosti realizovat. Cílovou skupinou jsou

v tomto případě rodiny s dětmi a také samotné děti, které se nachází v obtížné či neřešitelné situaci a nejsou schopni ji řešit vlastními silami (Novosad, 2004).

1.2.3 NÁVŠTĚVA RODINY

Návštěva v rodině je především experimentem s profesionální rolí. Profesionál ztrácí oporu titulu, „bílého pláště“, svého stolu, své instituce a je mnohem čitelnější, vystupuje téměř jako civilní osoba. Strach ze ztráty profesionální prestiže je tou hlavní překážkou, maskovanou námitkami, že návštěva v rodině zabere příliš mnoho času a že při ní rodina vždycky „hraje divadýlko“. Pokud členové rodiny návštěvu v rodině akceptují, je návštěva výborným prostředkem pro sblížení mezi podpůrcem a rodinou. Je nutné si uvědomit, že návštěva v rodině je průnikem do soukromí, a proto může vyvolat obranné reakce na straně rodiny i na straně návštěvníka. Jedním z projevů obrany je odmítnutí návštěvy, dalším projevem je nepřítomnost někoho z rodiny doma, či jeho skrývání v nedostupných částech bytu (Matoušek, 1993).

1.2.4 SPRÁVNÍ ŘÍZENÍ

Další aktivitou orgánů SPOD v rámci výchovné a poradenské činnosti je rozhodování o povinnosti využít pomoc odborného poradenského zařízení nebo o výchovném opatření ve správním řízení v přenesené působnosti.

Rozhodnutí o uložení povinnosti ve správním řízení upravuje § 12 zákona č. 359/1999 Sb. a jedná se o dva druhy uložení povinnosti rodičům.

Jedním je využití pomoci odborného poradenského zařízení, pokud rodiče nezajistili dítěti odbornou pomoc a dítě takovou pomoc potřebuje. Jedná se například o případy, kdy bylo rodičům doporučováno pediatrem i OSPOD, aby s dítětem navštěvovali alergologickou poradnu a rodiče tak a přes zřejmý negativní dopad na zdraví dítěte nečinili.

Druhým je využití pomoci odborného poradenského zařízení zejména v případech, kdy nejsou schopni řešit problémy spojené s výchovou dítěte bez odborné poradenské pomoci. Jedná se zejména při sporech o úpravě výchovy nebo úpravě styku s dítětem. V praxi se jedná většinou o povinnost navštěvovat některé ze zařízení, které se na tuto činnost specializuje.

1.2.5 VÝCHOVNÁ OPATŘENÍ

Cílem výchovného opatření je upozornit rodinu na nedostatky v péči o dítě, které jsou potřeba napravit. Zákon č. 359/1999 Sb. rozeznává tři výchovná opatření:

Prvním je napomenutí. OSPOD vhodným způsobem napomene nezletilého, jeho rodiče a osoby, které narušují jeho řádnou výchovu. Dítě se napomene, pokud je ve věku, kdy se předpokládá, že napomenutí na dítě zapůsobí. Dítě by mělo být schopno uvědomit si nevhodnost svého chování, případně jeho důsledky. K napomenutí rodičů dochází, když zanedbali nebo porušili některou ze svých povinností k dítěti. Např. když rodiče nenavštěvují s dítětem zdravotnické zařízení v případech, kdy to nařizují právní předpisy (povinné očkování), nebo když se dítě vyhýbá plnění povinné školní docházky (Hrušáková, Králíčková, 2006).

Druhým výchovným opatřením je dohled. OSPOD stanoví nad nezletilým dítětem dohled a provádí jej za součinnosti školy, občanských sdružení v místě bydliště nebo na pracovišti. Dohled se nařizuje, pokud se napomenutí míjí účinkem, nebo jde o závažnější poruchy chování nezletilého nebo jeho rodičů (Hrušáková, Králíčková, 2006).

Třetím výchovným opatřením je omezení. OSPOD uloží nezletilému dítěti omezení, která zabrání škodlivým vlivům na jeho výchovu. Jedná se zejména o návštěvu podniků a zábav pro nezletilého vzhledem k jeho osobě nevhodným. Toto

výchovné opatření je však v praxi velmi málo ukládáno, neboť je nereálná kontrola dodržování tohoto omezení, např. zákazu vstupu dítěti do určitých podniků.

1.2.6 SANACE

Jedná se o profesionální postupy podporující fungování rodiny, které jsou opakem postupů vyčleňujících některého člena rodiny kvůli tomu, že někoho ohrožuje, případně kvůli tomu, že je sám někým z rodiny ohrožen. Je chápána jako práce s rodinami zanedbávající děti nebo s rodinami sociálně vyloučenými. Samotná sanace rodiny nabízí aktivity, které záleží na konkrétním požadavku rodiny a možnostech pomáhající organizace. Např. poradenství, doprovázení při jednání na institucích a úřadech, pomoc při vedení domácnosti, nácvik dovedností v péči o dítě, pomoc při hledání zaměstnání, hmotná výpomoc, pomoc s vyřizováním dávek státní sociální podpory a dávek pomoci v hmotné nouzi, raná péče atd. Sanace je vhodná u rodin, kde zůstávají zachovány citové vazby, dobré vztahy mezi jednotlivými členy (Matoušek, 2003a).

1.2.7 ROZHODNUTÍ SOUDU

V případě, že rodiče nezletilých dětí zanedbávají péči o dítě dlouhodobě nebo závažným způsobem, má OSPOD pravomoc podávat k soudu návrhy, které ve svém důsledku povedou k omezení rodičovských práv, nebo povedou k dohledu nad tím, jakým způsobem rodiče zajišťují péči o dítě.

K pozastavení výkonu rodičovské zodpovědnosti soud přistupuje, pokud to z objektivních důvodů vyžaduje zájem dítěte. V případě, že soud pozastaví výkon rodičovské zodpovědnosti pouze u jednoho rodiče, znamená to, že formálně je tento rodič i nadále nositelem rodičovské zodpovědnosti, ale práva a povinnosti z ní vyplývající nemůže vykonávat (Hrušáková a kol., 2005).

Pokud soud rozhodne o omezení rodičovské zodpovědnosti, je toto rozhodnutí již sankcí za zaviněné porušování povinností ze strany rodiče. Ve výroku rozhodnutí o omezení rodičovské zodpovědnosti musí soud uvést rozsah omezení práv a povinností rodičů. K úplnému omezení dochází, pokud je rodiči zakázán styk s dítětem, či je u dítěte nařízena ústavní či ochranná výchova (Hrušáková, Králíčková, 2006).

Svěření do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc má přednost před nařizováním ústavní výchovy a soud tak rozhodne v případech, kdy je třeba neodkladně zajistit péči o dítě včetně potřeby ubytování, uspokojení jeho základních životních potřeb a také zajištění lékařské péče zdravotnickým zařízením, psychologické a jiné nutné péče (Hrušáková, Králíčková, 2006).

Dítě může být předáno do péče takovéhoto zařízení také na základě žádosti rodiče, pokud je rodič schopen uznat, že z nějakého závažného důvodu nemůže zajistit dítěti řádnou péči.

OSPOD podává návrh na stanovení dohledu nad výchovou dětí v situacích, kdy je zapotřebí soustavného dohledu nad péčí rodičů o děti, neboť rodiče selhávají v plnění některých svých funkcí. Povětšinou se jedná o dlouhodobější stav a rodiče nereflektovali na předchozí upozornění. V praxi je často situace v rodinách taková, že než se návrh na stanovení dohledu u soudu projedná, uplyne několik měsíců, a situace v rodině se za tuto dobu rapidně změní, většinou k horšímu. Proto samotní soudci a soudkyně okresního soudu doporučují podávat k soudu návrhy na uložení výchovného opatření, což může být jak dohled, tak ústavní výchova. Při samotném projednávání návrhu se pak sociální pracovnice rozhodne, jestli návrh stáhne, či bude trvat na stanovení dohledu nebo nařízení ústavní výchovy (Hrušáková a kol., 2005).

1.2.8 NAŘÍZENÍ ÚSTAVNÍ VÝCHOVY

Soud může nařídit ústavní výchovu tehdy, když je výchova dítěte vážně ohrožena, vážně narušena a současně jiná výchovná opatření nevedla k nápravě. Výchova dítěte je vážně ohrožena, jestliže rodiče dítě zanedbávají po stránce výchovné, citové, materiální, hygienické apod., nevykonávají nad ním dohled, tolerují např. záškoláctví, požívání alkoholu, drog nebo gambling. V tomto případě hrozí, že výchova dítěte bude vážně narušena. Jedná se o takový stav, který v sobě zahrnuje reálnou možnost narušení výchovy dítěte. Ústavní výchova zde plní funkci preventivní.

Dalším důvod k nařízení ústavní výchovy je v případě, kdy výchovu nezletilého dítěte vážně narušují závadné projevy vlastních rodičů nebo dalších osob, se kterými se dítě stýká. Za jiné závažné důvody, pro které rodiče nemohou výchovu za nezletilé dítě zabezpečit, je možné považovat nemoc rodičů, pro kterou nemohou výchovu dítěte zajistit, invaliditu rodičů či dítěte, dlouhodobou nepřítomnost rodičů z jiných důvodů (např. vazba nebo výkon trestu), smrt rodičů apod. Jiné závažné důvody mohou spočívat také u dítěte samotného. V tomto případě plní ústavní výchova funkci výchovnou s akcentem na ochranu.

Ústavní výchova může být zrušena rozhodnutím soudu, pokud pominuly důvody pro její nařízení. Jedná se o případy, kdy se dítě může vrátit do své původní rodiny nebo pokud je možné dítě umístit v jiné náhradní rodině (Hrušáková, Králíčková, 2006).

2 ALTERNATIVY VÝCHOVY DÍTĚTE V RODINĚ

V této části kapitoly jsou popsány alternativy výchovy dítěte v rodině, jež zahrnuje náhradní rodinnou péči a ústavní výchovu.

2.1 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE

Jedná se o formu náhradní rodinnou péči o dítě, kdy je dítě vychováváno náhradními rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině. Má nahrazovat prostředí přirozené rodiny. Tou je u nás adopce (osvojení) a pěstounská péče. V České republice je asi 20 000 dětí, které nemohou vyrůstat se svými biologickými rodiči. Převážná většina těchto dětí rodiče má, ale ti se o ně nemohou, nechtějí nebo neumí starat (Matějček, 1999).

Systém náhradní rodinné péče tvoří adopce, tzv. osvojení a pěstounská péče. Své místo zde zaujímá i ústavní péče. Před tím, než dojde k náhradní rodinné péči, dítě se dostane ze své vlastní rodiny. Většinou se jedná o rodinu, které je již v evidenci orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Někdy se odkryje i kritická situace v rodině, která dosud nebyla registrována či monitorována žádnou institucí. Podnět k odnětí dítěte z rodiny dává dětský lékař, škola, sociální pracovnice a jiní. Odnětí dítěte vždy projednává soud a ten také určuje, zda bude dítě do rodiny vráceno. Takový je vždy postup při umisťování dítěte do ústavní péče, adopce nebo pěstounské péče (Matějček, 1999).

2.1.1 ADOPCE

Adopce nebo také osvojení se považuje za nejdokonalejší formu náhradní rodinné péče. Řada sterilních manželství řeší po nespočetných pokusech početí tento problém právě adopcí. Kromě bezdětných párů usilují o adopci i rodiny s jedním dítětem nebo rodiny, jímž dítě zemřelo. Žádost o adopci bývá vyřízená až za několik let (3-5 let) z důvodu vysokých nároků a požadavků na dítě. Riziko zklamání, které zde

hrozí, je pak vysoké. Adopci poté schvaluje soud a dítě musí být právně volné. To znamená, že rodiče jsou zbaveni rodičovských práv. Tento krok je potřeba pečlivě zvážit, neboť se jedná o nezvratný zásah do života rodičů i dítěte (Matějček, 1999).

2.1.2 PĚSTOUNSKÁ PÉČE

Pěstounská péče je forma náhradní rodinné péče, při které pěstoun osobně pečuje o dítě a je zodpovědný za jeho výchovu. Z právního hlediska ale mezi pěstounem a dítětem nevzniká takový poměr, jako je tomu v případě adopce. Tato forma rodinné péče je podporovaná státem a určujícím hlediskem je vždy zájem dítěte. Vzniká rozhodnutím soudu a jedině soud může rozhodnout o zrušení pěstounské péče (Vrtbovská, 2010).

2.2 ÚSTAVNÍ VÝCHOVA

Ústavní výchova se v České republice odehrává v několika různých typech zařízení. Jmenovitě jde o dětský domov, dětský domov se školou a výchovný ústav.

2.2.1 DĚTSKÝ DOMOV

Do dětských domovů jsou umisťovány duševně a tělesně zdravé děti bez výraznějších výchovných problémů, pouze z důvodů sociálních, u kterých byla nařízena ústavní výchova. Dětský domov je určen pro chlapce i děvčata ve věku od 3 do 18 let, případně do 26 let do ukončení přípravy na povolání nebo při studiu na vysoké škole. V případě rodičovství pečuje o nezletilé matky spolu s dětmi. Děti navštěvují běžné školy, které nejsou součástí domova. Dětské domovy plní úkoly zejména výchovné, vzdělávací a sociální. Pobyt je ukončen dosažením zletilosti dítěte, soudním rozhodnutím o zrušení ústavní výchovy, nebo přemístěním dítěte do jiného typu zařízení. V novém pojetí formy náhradní rodinné péče se výrazně prosazují tendence, aby dětský domov nebyl trvalým místem výchovy dítěte, ale pouze jakousi časově

omezenou životní epizodou, která pomáhá zvládnout krizovou situaci dítěte a působí jako podpůrný systém rodinné výchovy. Proto se výchovná pozornost zaměřuje nejen na dítě, ale taktéž na členy rodiny (Vítková, 2004).

2.2.2 DĚTSKÝ DOMOV SE ŠKOLOU

Do dětských domovů se školou jsou zařazeny děti s vážnějšími poruchami chování, s psychotickými obtížemi přechodného i trvalého charakteru, u kterých byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova. Dětský domov se školou je určen pro chlapce i děvčata ve věku od 6 let až do ukončení povinné školní docházky. Organizační jednotkou je skupina 5–8 dětí rodinného typu. Součástí domova je škola, která zřizuje třídy po maximálně 8 žácích. Pokud v průběhu školní docházky problémy pominou, může dítě na základě žádosti ředitele dětského domova se školou docházet do školy, která není součástí zařízení. Pokud však problémy neustoupí, dítě je po splnění povinné školní docházky umístěno do výchovného ústavu (Pipeková, 2006).

2.2.3 VÝCHOVNÝ ÚSTAV

Do výchovného ústavu se umísťují děti s nařízenou ústavní nebo uloženou ochrannou výchovou. Jedná se o děti s vážnějšími poruchami chování, duševními poruchami a delikvencí. Zřizují se odděleně pro děti s ústavní výchovou a ochranou výchovou, popřípadě jako výchovný ústav nebo výchovná skupina pro nezletilé matky a jejich děti, nebo pro děti, které vyžadují výchovně léčebnou péči. Do výchovného ústavu jsou umisťovány děti od 15 let. Může zde však být umístěno i dítě mladší 15 let, pokud má uloženou ochrannou výchovu a kvůli závažným projevům poruch chování nemůže být umístěno v dětském domově se školou. Výchovný ústav má 2-6 výchovných skupin po 5-8 dětech. Výchovný ústav je nekoedukované zařízení. Děti navštěvují základní školy, speciální školy a střední odborná učiliště v areálu výchovného ústavu. Škola poskytuje podle potřeby možnost ukončení povinné školní docházky a dalšího středního vzdělání. Základ činností tvoří příprava na budoucí

povolání. Výchovný ústav je těžištěm převýchovného procesu. Po ukončení ústavní péče na základě plnoletosti se nabízí klientům možnost zvládnout přechod k samostatnosti v tzv. sociálních bytech a domech na půli cesty. Sociální byty jsou zřízeny v běžných domech. Byt slouží jako miniaturní ústav. Je určen pro klienty ve věku 15-18 let, kteří sem přicházejí pouze na dobu 6 měsíců. Další formou péče jsou domy na půli cesty. Slouží jako ubytovny pro mládež, která opustila dětský domov, diagnostický nebo výchovný ústav či SOS dětskou vesničku. V těchto domech je klientům pomáháno s hledáním zaměstnání a následně trvalého bydlení (Pipeková a kol., 2006).

2.2.4 UKONČENÍ INSTITUCIONÁLNÍ VÝCHOVY

Odchod dětí nebo spíše mladistvých ze zařízení je ošetřen dvěma zákony: zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy, ve znění pozdějších předpisů, a zákonem č. 359/1999 Sb. Mladý člověk, který odchází z ústavní péče, má ze zákona č. 109/2002 Sb. nárok na věcnou pomoc nebo jednorázový peněžitý příspěvek. Dále zákon uvádí, že se dítěti ve spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany poskytuje poradenská pomoc se zajištěním bydlení a práce. Následující dva roky po opuštění zařízení má být dítěti zajišťována pomoc při řešení tíživých životních situací.

2.2.5 DOMY NA PŮL CESTY

Jednou z forem pomoci, kterou mohou využít děti opouštějící ústavní výchovu, jsou Domy na půl cesty. Tento termín je převzat z původního anglického názvu „Half-way-house“. Tato zařízení fungují jako mezistanice mezi institucionální výchovou a vstupem do samostatného života. Pomáhají mladým lidem vyrovnat se s novou situací. Jde o následnou formu poústavní péče (Orel, 2016).

Většina mladých lidí, kteří odcházejí z ústavní péče, vstupují do života bez materiálního zabezpečení. Životní situace je determinována předchozím pobytem

v ústavním zařízení, a tudíž mají nedostatek získaných dovedností a zkušeností. Proto se v roce 1996 Ministerstvo práce a sociálních věcí zavázalo k tomu, že budou podporovat služby, jako jsou Domy na půl cesty, v rámci podpory aktivit zaměřených na prevenci kriminality a sociální prevenci. Přesto Domy na půl cesty stále nejsou legislativně zakotveny (Orel, 2016).

Domy na půl cesty se řadí mezi služby poskytující sociální intervenci. Poskytují ekonomicky přijatelné bydlení, materiální zázemí, ale i systém odborných metod a postupů, které umožňují terapii od raných deprivací a traumat. Klienti těchto domů jsou mladí lidé opouštějící zařízení ústavní a ochranné výchovy ve věku od 17 do 26 let. Nabízí se jim komplexní služba dočasného ubytování, dohled, pomoc při řešení náročných životních situací nebo tíživých podmínek a rozvoj psychosociálních schopností a dovedností. Cílem zařízení je postupné zapojování osob se specifickými potřebami do běžného a samostatného života. Podmínkou pro přijetí do Domu je, že klient nebere drogy nebo nepropadl alkoholu. Podmínkou pro ubytování je i spolupráce se sociálním terapeutem, který se snaží přispět k přípravě na samostatný život. Cíli Domů na půl cesty není jen poskytnutí zázemí mladým lidem, kteří žijí bez podpory vlastní rodiny, ale i rozvoj motivace, schopností a dovedností pro samostatný život. Spolupráce je založena na individuálních potřebách klienta (Orel, 2016).

Prvotní fází pobytu je doporučení klienta institucí nebo přijde sám. Veškerá spolupráce a každý kontakt je odborným pracovníkem zaznamenáván do databáze. Kritéria pro přijetí do Domu na půl cesty jsou věk, obtížná sociální situace, aktivní zájem klienta a již zmíněná absence drog a alkoholu (Koubková, 2013).

Druhou fází je vstupní pohovor, ve kterém dochází k ujednání podmínek o pobytu a vyjasnění konkrétních zájmů klienta. Poté dochází k zahájení pobytu (Koubková, 2012).

Pobyt se skládá z měsíční zkušební lhůty, kdy klient dochází do práce nebo do školy a ve svém volném čase pobývá v Domě. V tuto dobu dochází k individuální práci pracovníka s klientem. Pracovník Domu se stává klientovým průvodcem a mnoho času věnují společným rozhovorům a rozborům stávající situace. Po uplynutí měsíční

zkušební doby se klient stává nájemníkem na maximální délku pobytu jednoho roku (Koubková, 2012).

Nájemné se obvykle skládá z částky na bydlení a stravování a platí se vždy předem. Kolem 1000 Kč měsíčně tvoří nájem za provoz a služby a 1000 Kč měsíčně klienti platí za stravování. To se skládá ze snídaně a večeře. Klienti si vaří sami, zpravidla jeden pro všechny. Všichni klienti žijící v Domě na půl cesty musí pracovat. Pokud ještě studují, musí mít zaměstnání alespoň formou brigády (Koubková, 2012).

Mimo Domů na půl cesty existují ještě takzvané startovací (tréninkové) byty. Tato forma pomoci následuje po odchodu z Domu na půl cesty. Zde už je bydlení oddělené v samostatných bytech a veškerá spolupráce s klientem probíhá ambulantní formou (Koubková, 2012).

3 INSTITUCE PRO VÝCHOVU MIMO VYUČOVÁNÍ

Tato kapitola se zabývá výchovou ve volném čase probíhající v rámci určité instituce. Charakterizována jsou zařízení pro výchovu mimo vyučování, jejich funkce a náplň činností.

3.1 VOLNÝ ČAS

Pojem volný čas označuje dobu, kdy se věnujeme činnostem, které nás uspokojují a přináší nám potěšení. Náplň volného času si každý vybírá dobrovolně. Do volného času dětí patří relaxace a odpočinek, zábava, rekreace, zájmová činnost, dobrovolné vzdělávání a jiné. Naopak do volného času nepatří uspokojování základních biologických potřeb, domácí povinnosti nebo příprava na vyučování (Pávková a kol., 2002).

3.1.1 ŠKOLNÍ DRUŽINA

Školní družina poskytuje zájmové vzdělávání žákům prvního stupně jedné nebo několika škol. Vykonává činnost ve dnech školního vyučování a v době školních prázdnin. Školní družina organizuje činnost především pro účastníky přihlášené k denní docházce. Činnosti se uskutečňují formami zájmového vzdělávání. Školní družina je přednostně určena pro žáky prvního stupně základní školy. K pravidelné denní docházce ale mohou být přijati i žáci druhého stupně, žáci nižšího stupně šestiletého nebo osmiletého gymnázia nebo žáci odpovídajících ročníků osmiletého vzdělávacího programu konzervatoře, pokud nejsou přijati k činnosti školního klubu. O přijetí účastníka k činnosti školní družiny se rozhoduje na základě písemné přihlášky. Součástí přihlášky je písemné sdělení zákonných zástupců účastníka o rozsahu docházky a způsobu odchodu účastníka z družiny. O přijetí či nepřijetí k zájmovému vzdělávání rozhoduje ředitel školy podle podmínek stanovených školním vzdělávacím programem (Heřmanová, 2009).

3.1.2 ŠKOLNÍ KLUB

Školní klub poskytuje zájmové vzdělávání žákům jedné školy nebo několika škol. Školní klub vykonává činnost ve dnech školního vyučování. Může ale vykonávat činnost i ve dnech, kdy neprobíhá školní vyučování, a to včetně školních prázdnin. Činnosti školního klubu se uskutečňují formami zájmového vzdělávání. Činnost školního klubu je určena přednostně pro žáky druhého stupně základní školy, žáky vyššího stupně šestiletého nebo osmiletého gymnázia nebo žáky odpovídajících ročníků osmiletého vzdělávacího programu konzervatoře. Účastníkem může být i žák prvního stupně, který není přijat do školní družiny. O přijetí žádá zákonný zástupce písemnou přihláškou ředitele školy (Heřmanová, 2009).

3.1.3 STŘEDISKA VOLNÉHO ČASU

Střediskem volného času se rozumí domy dětí a mládeže, které jsou školskými zařízeními. Účelem těchto zařízení je zejména rekreační a výchovně-vzdělávací funkce. Další neméně důležitou funkcí je preventivní funkce sociálně patologických jevů a přispění tak k výchově široké veřejnosti ke smysluplnému trávení volného času.

Náplní středisek volného času je pravidelná, zájmová činnost, spontánní aktivity, organizace soutěží MŠMT, práce s talentovanou mládeží, táborová činnost, odborná pomoc (Pávková a kol., 2002).

3.1.4 DOMOVY MLÁDEŽE

Domovy mládeže poskytují žákům středních škol a vyšších odborných škol ubytování a výchovně vzdělávací činnost, která navazuje na výchovně vzdělávací činnost středních škol a vyšších odborných škol. Žáci, častěji označovány spíš jako klienti, v těchto domovech bývají z různých míst kraje, v heterogenní věkové skupině v rozmezí cca 15–20 let (Bendl, 2015).

4 VOLBA POVOLÁNÍ

Za jeden z nejdůležitějších úkolů v období střední adolescence lze považovat volbu povolání. Jedná se o multikriteriální rozhodovací proces, který zahrnuje volbu studia i volbu konkrétního povolání a může tak ovlivnit celou profesní dráhu člověka. Zásadní otázka, na kterou si žáci základních škol musí odpovědět při volbě povolání je, zda chtějí pokračovat v dalším vzdělávání na střední škole, nebo si budou hledat své první zaměstnání a vstoupí tak na trh práce. Nejčastěji se žáci rozhodují pro další vzdělávání (Průcha, 2003).

Vzdělání je pro současnou společnost klíčových faktorem, který prostřednictvím vykonané profese a úrovně finančního ohodnocení určuje sociální postavení ve společnosti. Zvolená vzdělávací dráha ovlivňuje i úspěšnost na trhu práce a možnost pokračovat v terciálním vzdělávání. Přesto, že v současné době rostou možnosti uplatnění ve všech kategoriích vzdělání, a došlo k výraznému poklesu nezaměstnanosti, rozdíly ve finančním ohodnocení v závislosti na získaném vzdělání zůstávají (Trhlíková, 2008).

U některých jedinců se při volbě povolání jedná o zvážení celkové profesní orientace. Správná volba povolání představuje závažnou etapu v celoživotním procesu kariérového vývoje. *S volbou povolání je to podobné, jako s výběrem vlaku na nádraží. Jakmile vstoupíte do určitého vlaku, můžete sice během jízdy přestoupit a rozhodovat tak o své další trase, ale základní směr vaší jízdy už byl dán.* Čím více jej budete chtít změnit, tím více úsilí vás to bude stát (Strádal, 2001).

4.1 PROFESNÍ ORIENTACE

Hlavní náplní profesní orientace je utváření a rozvíjení profesního cíle a perspektiv mladého člověka. Dotváření vlastností a schopností významných pro proces volby povolání člověka pro následné vykonávání zvolené profese (Průcha, 2003).

Jedná se o rozsáhlý společensko-edukativní proces, jehož jádro tvoří diagnostika profesního vývoje, profesní informování a formování profesních zájmů, potřeb, postojů, motivů a způsobilosti pro samostatné řešení profesních dilemat a voleb.

Je to i dlouhý pedagogický proces, jehož cílem je začleňování mladých lidí do světa práce. Má jak složku poradenskou, tak výchovně-vzdělávací (Průcha, 2003).

4.2 KARIÉRA

Kariéra je kombinací sekvencí rolí. Jedná se o celou životní dráhu člověka, nejde jen o profesní kariéru. Kariéra je utvářena jak zkušenostmi vztaženými k práci, tak vzděláváním (Bělohlávek, 1994).

4.3 KARIÉROVÉ ROZHODOVÁNÍ

Kariérovým rozhodováním se rozumí všeobecné označení procesu, kterým lidé procházejí, vzájemně se porovnávají a následně jednu z nich vyberou. Zahrnuje jak volbu povolání, tak volbu vzdělávací dráhy (Trhlíková, 2008).

4.4 KARIÉROVÉ PORADENSTVÍ

Kariérové poradenství nahrazuje termín poradenství pro volbu povolání. Poradenství pro volbu povolání se zaměřuje na správnou volbu povolání a od kariérového poradenství se liší v oblasti vzdělávání, která se specializuje na výběr studijních oborů. Kariérové poradenství tyto oblasti spojuje dohromady a klade důraz na vzájemnou interakci mezi světem práce a vzděláním. Zahrnuje širokou škálu informačních, poradenských, výchovně-vzdělávacích a diagnostických činností.

Společným cílem je napomáhat jednotlivcům při rozhodování o jejich další vzdělávací a profesní dráze. Tyto služby pomáhají jednotlivcům v každém věku a v jakékoliv fázi života. Kariérové poradenství pomáhá přemýšlet o vlastních zájmech a přáních, poznávat osobnostní předpoklady a hledat jejich vzájemný soulad s možnostmi na trhu práce. Učí jedince plánovat a činit rozhodnutí ke vztahu, ke vzdělání a práci a zprostředkovává potřebné informace o vzdělávacích příležitostech na trhu práce (Vendel, 2008).

4.5 KARIÉROVÁ VÝCHOVA

Kariérová výchova systematicky usiluje o ovlivnění kariérového vývoje žáků skrze různé typy výchovně-vzdělávacích strategií. Jedná se o dlouhodobý proces, v rámci, kterého rozvíjí a prohlubuje chápání světa práce a vzdělávání v rámci kurikula. Zahrnuje i rozvoj schopností a osvojování si dovedností, které do jisté míry usnadňují životní změny (Vendel, 2008).

4.6 KARIÉROVÁ PŘIPRAVENOST

Pro úspěšnou volbu povolání je důležitá kariérová připravenost. Jedná se o připravenost člověka uskutečnit informované, věku přiměřené rozhodování o volbě povolání. Při nízkém stupni kariérové připravenosti se jedinec projevuje neschopností rozhodnout se ve volbě povolání. Model kariérové připravenosti obsahuje jak způsobilost k volbě povolání, tak postoj k volbě povolání. Při zjišťování kariérové připravenosti je testována a hodnocena kariérová rozhodnost, kariérové plánování, kariérové poznávání a profesní identita. Pro správnou systematickou kariérovou výchovu je důležité znát úroveň kariérové připravenosti adolescentů (Vendel, 2008).

4.7 PŘEKÁŽKY PŘI VOLBĚ POVOLÁNÍ ADOLESCENTŮ

Taxonomie překážek při volbě povolání zahrnuje tři hlavní kategorie. Jedná se o nedostatečnou připravenost, nedostatek informací a inkonzistence kariérových informací (Vendel, 2008).

Častým důvodem nedostatečné připravenosti bývá nízká motivace k volbě povolání, jelikož vzdělání a práci žáci nevnímají jako důležitou součást života. V takovém případě žáci nabývají dojmu, že události člověka v průběhu času samy dovedou ke správné volbě, a proto se rozhodováním není potřeba zabývat. Další příčinou bývá nerozhodnost daná neschopností či odmítáním činit jakákoliv rozhodnutí. Žáci se záměrně vyhýbají závazkům z důvodu strachu z neúspěchu. Za třetí může být další příčinou chybné domněnky a iracionální očekávání. Takovým iracionálním očekáváním bývá přesvědčení, že existuje ideální volba povolání, která splňuje všechny individuální kritéria a požadavky (Vendel, 2008).

Další dvě kategorie (nedostatek informací a inkonzistence informací) specifikují překážky, které mohou nastat v průběhu samotného rozhodovacího procesu. Nedostatek informací zahrnuje nedostatek znalostí, individuálních potenciálů, neznalost světa práce, neznalost systému vzdělávání a správný způsob získávání informací. Nespolehlivost informací má za důsledek inkonzistenci informací (Vendel, 2008).

4.8 RIZIKA PŘI VOLBĚ POVOLÁNÍ

Poměrně častým rizikem bývá v posledních letech neadekvátní představy jak ze strany žáků, tak i jejich rodičů. Častým důvodem je přeceňování schopností žáka jeho rodičem a z toho vyplývá nevhodné působení a ovlivňování jeho rozhodování. Vzhledem k možnostem dítěte rodiče neuvažují realisticky i přes to, že jejich motivace vychází ze snahy zajistit svým dětem, pokud možno tu nejlepší budoucnost. Mezi další riziko se řadí nedostatečná informovanost žáků a jejich rodičů o volbě studijního zaměření a skutečnost, že se žáci rozhodují bez komplexních poznatků o povolání. Jejich rozhodování vychází z nereálných představ a přání. Žáci se nedostávají často do

situací, v nichž se sami musí rozhodnout nebo orientovat. V případě nejistoty a bezradnosti hledají sociální oporu primárně u svých rodičů, kteří však nejsou schopni svým potomkům kvalifikovaně a objektivně poradit a pomoci (Vendel, 2008).

5 VLIV PROSTŘEDÍ NA VÝCHOVU A VZDĚLÁVÁNÍ ČLOVĚKA

Řada odborníků se shodne na tom, že člověka ovlivňují základní složky jako vnější a vnitřní prostředí a sociální prostředí, které provází člověka skrze socializaci k prospěšné bytosti jak pro sebe, tak pro společnost (Procházka, 2012).

Problematika zabývající se vývojem a výchovou člověka se v sociální pedagogice nazývá „pedagogika prostředí“, kdy se role prostředí při vývoji a výchově člověka zohledňuje a zdůrazňuje. Pedagogika prostředí se zabývá vlivy prostředí, výchovy i biologickými faktory, využívá při tom poznatků psychologie, sociologie, biologie a dalších disciplín (Bendl, 2015).

5.1 ČLOVĚK – PROSTŘEDÍ, VÝCHOVA A SOCIALIZACE

Člověk je přímo spjat s prostředím, které na člověka působí svými podněty, prostřednictvím kterých u něj vyvolává reakce a ovlivňuje jeho chování. Na pojmu *genius loci* Bendl (2015) vysvětluje, že je člověk spjat s určitým místem, nebo jej nějaké místo ovlivňuje (vyvolává pozitivní či negativní psychické reakce) natolik, že může ovlivnit celý život člověka (Bendl, 2015).

Vývoj člověka je ovlivněn vnitřními (endogenními) a vnějšími (exogenními) faktory. Tyto faktory jsou ve vzájemné interakci a je pedagogickou otázkou, který z těchto faktorů má hlavní vliv na vývoj člověka. Vnitřními faktory jsou biologické předpoklady člověka (dědičnost). Vnějšími faktory je prostředí, které člověka obklopuje a v němž vyrůstá (rodina, škola, kamarádi, místo, kde žije, okolní příroda, potažmo celá společnost). Vnějším faktorem je i výchova a sociální dědičnost, která představuje souhrn sociálně kulturních tradic, návyků a obyčejů, které se výchovou přenášejí z generace na generaci (Bendl, 2015).

Z hlediska historie pedagogiky vyplývá, že vlivem na vývoj člověka se zabývají tyto tři proudy: pedagogický (výchovný) pesimismus, utopismus, optimismus (realismus).

- **Pedagogický (výchovný) pesimismus** upřednostňuje vliv genotypu (endogenní složky) na vývoj jednice a jeho zastánci tak popírají vliv výchovy na člověka.
- **Pedagogický (výchovný) utopismus** upřednostňuje vliv prostředí na jedince. Nežádoucí rysy jsou zaviněny výhradně špatným vlivem prostředí.
- **Pedagogický (výchovný) optimismus, někdy označován jako pedagogický realismus,** bere v potaz důležitost obou složek (endogenní i exogenní faktory), které se vzájemně doplňují. Nadřazením jedné nebo druhé složky je projev statického pojímání výchovy odtrženého od souvislostí.

(Bendl, 2015)

5.2 TYPY PROSTŘEDÍ

Prostředí je tedy důležitým faktorem ovlivňujícím a formujícím osobnost jedince. Lze jej dělit z několika hledisek. Jedním typem dělení prostředí je členění z hlediska působících podnětů a výchovného významu podnětů. Bendl dělí typy prostředí (doplňuje Vaňka, 1972, a Krause, 2008), v nichž dochází k rozvoji osobnosti dítěte:

- **Prostředí podnětově chudé** je prostředí, které nevytváří dostatek podnětů, i když v dnešní době jde spíše o výjimečný problém hlavně ve spojitosti s dysfunkční rodinou.
- **Prostředí podnětově přesycené** je takové prostředí s přemírou vjemů (komunikační kanály, reklamy, nabídky, aj.) a množstvím činností (kroužky, doučování, akce, kurzy…), kdy není čas na odpočinek a rozvoj, protože veškerá energie je spotřebována reakcí na podněty. Takové prostředí může vézt jedince k psychické nevyrovnanosti.

- **Prostředí podnětově jednostranné** je prostředí s nerovnoměrně rozdělenými druhy podnětů z oblasti rozumové, emoční nebo motorické. Může docházet k jednostrannému podněcování. Příkladem mohou být sportovní rodiny, kdy se upřednostňuje jen sportovní aktivita ve veškeré činnosti místo vyváženého rozvoje osobnosti.
- **Prostředí podnětově závadné (závadové)** nevede ke správnému vývoji osobnosti, často bývá vývoj ohrožen. S takovým prostředím se nemusí dítě setkat jen v rodině, ale i v rámci party. V případě natolik závadného prostředí, které by mělo nebo má za následek ohrožující vývoj dítěte, má soud právo dítě z takového prostředí odejmout a umístit jej do adekvátního prostředí. Příkladem závadového prostředí je rodinné prostředí, kdy je jeden rodič závislý a druhý recidivista.

(Bendl, 2015)

Rozhodující vliv na vývoj jedince od narození po celý jeho život mají tři faktory: vrozené předpoklady, prostředí a výchova.

„Zohledňování působících podnětů a práce s nimi jsou pro vývoj a výchovu člověka klíčové. Respektování jednoty jedince a prostředí umožňuje pedagogům vyvarovat se chyb, které mohou vyplývat z absolutizace buď vnějších, nebo vnitřních faktorů, genotypických či exogenních složek pedagogických jevů.“ (Bendl, 2015, s. 115)

6 VLIV SOCIÁLNÍHO PROSTŘEDÍ NA VOLBU POVOLÁNÍ

Každý jedinec je ovlivňován a spoluutvářen prostředím, ve kterém žije. Aby jeho existence byla uspokojivá, musí se prostředí přizpůsobit a respektovat jeho požadavky. Pro rozvoj psychických vlastností jsou nejvýznamnější sociokulturní vlivy. Jedná se o soubor podnětů, které působí v rámci socializace a sociální interakce. Podněty rozvíjejí takové vlastnosti a kompetence, které umožňují začlenění jedince do určitého prostředí (Paulík, 2002).

Uvádíme vybrané vlivy sociálního prostředí, které ovlivňují dospívající při volbě jejich povolání.

6.1 VLIV ŠKOLNÍ PROSTŘEDÍ NA VOLBU POVOLÁNÍ

Školní prostředí obecně ovlivňuje osobnost dítěte, hlavně obsahovou náplní, typem komunikace a sociální interakce, úrovní třídy a třídního kolektivu, osobností učitele, a také svou materiální vybaveností. Hlavním cílem školního prostředí je vybavit žáka takovými kompetencemi, aby zvládal efektivně využít všech dostupných informací, služeb a jiných zdrojů k samostatnému a zodpovědnému rozhodování. Je důležité, aby dospívající znal, jaké faktory z oblasti vzdělání a práce je třeba při volbě povolání brát vážně a kde o nich získat informace. K lepší orientaci ve světě práce při volbě povolání je třeba, aby jedinec znal dobře sám sebe a své šance i hranice (Úlovcová, 2007).

Správná školní příprava by měla předcházet vlastnímu rozhodování o budoucím povolání a měla by plnit funkci motivační, informačně-orientační, sebepoznávací a funkci uvědomit si vlastní kritéria a postoje. Nepředpokládá se, že žák bude na konci studia na základní škole definitivně rozhodnutý o konkrétní volbě povolání, ale očekává se, že bude znát faktory, které při volbě povolání uplatní (Strádal, 1995).

Volba dalšího vzdělávání je ovlivněna průchodem jedince různými stupni a druhy škol, respektive institucemi formálního vzdělávání během života. Volbu další vzdělávací dráhy, před kterou stojí žáci opouštějící druhý stupeň základní školy, bychom mohli definovat jako dlouhodobý rozhodovací proces, charakterizovaný volbou typu střední školy, oboru vzdělávání nebo konkrétní vzdělávací instituce (Úlovcová, 2007).

6.1.1 PROSTŘEDKY A METODY PROFESNÍHO PORADENSTVÍ

Na školách se v rámci profesního poradenství uplatňuje rozsáhlý okruh diagnostických prostředků a metod. Využívány jsou zejména následující metody:

- Pozorování zájmů a chování v průběhu vyučování.
- Získávání poznatků od jiných pedagogů.
- Systematické pozorování žáka při samostatné práci a při práci v kolektivu.
- Individuální rozhovory s žáky ve škole.
- Besedy s žáky a třídnické hodiny.
- Rozbory výsledků písemných prací, výtvarných, technických a jiných prací žáka.
- Rozbory didaktických testů.
- Zpracování anamnéz.
- Využívání anket a dotazníků.
- Využívání standardizovaných psychologických testů a dotazníků.

(Hřebíček, 1987)

Jak je vidět z výčtu metod, ke komplexní diagnostice je zapotřebí spolupráce s více učiteli. Komplexnějším pozorováním lze poznat osobnost žáka a podchytit tak jeho nadání v určitém oboru.

6.2 VLIV VRSTEVNICKÝCH VZTAHŮ

V období dospívání má zvláštní význam oddělovat vrstevnické vztahy od těch pevnějších přátelských a partnerských vztahů. S počátkem adolescence se jejich význam zvyšuje. Vrstevnické vztahy poskytují názory, pocity a vzorce chování bez větších závazků. Vrstevníci mají funkci interakční. Kde může každý dospívající testovat sám sebe (Macek, 2003).

Partnerské přátelství už má hlubší význam a zpočátku specifickou funkci. Pokud má chlapec potřebu se svěřit, vyhledává k tomu často dívku. V opačném případě, potřebuje-li se svěřit dívka, vybírá si k tomu osobu stejného pohlaví. Později, vlivem účasti na společenských akcích navazují adolescenti první partnerské vztahy. Výhodou partnerských vztahů je otevřenost v pocitech a dojmech (Macek, 2003).

Vliv vrstevnických skupin na volbu povolání v posledních letech výrazně stoupá. V oblasti poskytování kariérních informací mají vrstevníci důležitou roli. Vzájemné posuzování a hodnocení vede k uvědomění si svých silných stránek vzhledem ke vzdělání a plánování kariéry. Pozitivním vlivem může být i stabilizace emocí, která je s volbou povolání spojena (Macek, 2003).

6.3 VLIV ODBORNÉHO PORADENSTVÍ

Jedná se o činnosti poradců, jež zaměřují svou pomoc osobám, které nejsou připraveny nebo schopny vymezit si vlastní životní plány a volit mezi nimi. Jedná se o pomoc odbornou, která se vykonává ve sféře práce, povolání, nebo zaměstnání, hovoříme-li o kariérovém poradenství (viz 4.4). Jde o soubor služeb a aktivit, které slouží jednotlivcům v každém věku a v každé životní etapě. Takové služby mohou poskytovat jak vzdělávací instituce, tak zaměstnavatelé, nestátní organizace a veřejný i soukromý sektor.

Kariérní poradenství nabízené na školách je poskytované kvalifikovanými pracovníky ve spolupráci s externími poskytovateli těchto služeb - výchovným

poradcem, školním psychologem nebo školním metodikem prevence, pedagogicko-psychologickou poradnou (Vendel, 2008).

6.3.1 VÝCHOVNÉ PORADENSTVÍ

Funkce výchovného poradce je zřizovaná na všech školách. Obvykle ji vykonává kvalifikovaný, zkušený, osobnostně i sociálně zralý pedagog s odpovídající kvalifikací. Jeho hlavním úkolem je poradenská, informační a metodická činnost při rozhodování o vzdělávací a profesní dráze. Ve vztahu k volbě povolání se věnují především informační činnosti týkající se výběru dalšího studia, popřípadě doporučením vhodného povolání. Bez pomoci školních psychologů nedisponují žádnými kvalitními diagnostickými nástroji (Hlaďo, 2012).

6.3.2 ŠKOLNÍ PSYCHOLOG

V souvislosti s plánováním budoucnosti školní psycholog prování pedagogicko-psychologickou diagnostiku a poskytuje kariérové poradenství. Oproti výchovným poradcům disponuje větší časovou kapacitou a potřebnými odbornými znalostmi (Hlaďo, 2012).

6.3.3 ŠKOLNÍ METODIK PREVENCE

Jedna z osob, která se také může podílet na kariérovém poradenství žáků, je školní metodik prevence. Stává se tak v případě, kdy na škole nepůsobí školní psycholog. Primárně školní metodik prevence sleduje a řeší projevy sociálně patologických jevů u žáků (Hlaďo, 2012).

6.3.4 PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÁ PORADNA

Služby pedagogicko-psychologických poraden žáci využívají nejčastěji k posouzení intelektuálních a osobnostních předpokladů. Poradny tvoří jednoho z hlavních partnerů škol při zajišťování poradenství (Hlaďo, 2012).

6.4 VLIV RODINNÉ PROSTŘEDÍ

Vliv rodinného prostředí při volbě povolání byl záměrně zařazen na konec této kapitoly i přes to, že rodinné prostředí nejvíce ovlivňuje a formuje jednání člověka nebo anticipačně vyvolává jednání člověka. Žáci, kteří se nedokáží rozhodnout, jaké povolání si zvolit, nejčastěji vyhledávají pomoc v rodině. Ovšem děti v ústavní výchově nemají přirozené rodinné prostředí, a proto se obracejí častěji na vychovatele v zařízení a externí poskytovatele služeb než na své biologické rodiče.

„*Rodina je primární skupinou, kterou si sice nevybíráme, ale vztahy v ní jsou pro každého významným a široce i hluboce formujícím sociálním prostředím. Rodina je místem dynamického uspokojování řady potřeb a stálým zdrojem životních zkušeností i poznatků.“* (Čačka, 2011, s. 42)

Pro rozvoj poznatků dítěte je nutná ochota rodičů předat jim své vědomosti a zkušenosti. S ohledem na věk je třeba dětem věci vysvětlovat trpělivě a srozumitelně.

Pro správný a plnohodnotný rozvoj osobnosti dítěte je nutné zajistit působení těchto faktorů:

- Spokojenost rodičů v manželství nebo v partnerství.
- Soudržnost mezi rodiči.
- Pocit bezpečí, zázemí a lásky.
- Potřeba sounáležitosti a společenského kontaktu.
- Kulturní a morální úroveň rodičů a kvalita vzdělání.
- Vhodné výchovné prostředky a sociální kontrola dětí.
- Adekvátní čas věnovaný společenskému prožívání a výchově dětí.

- Kulturní hodnoty.
- Sourozenecké vztahy a dobré mezigenerační vztahy.
- Adekvátní finanční a ekonomické zabezpečení rodiny.

(Kohoutek, 1998)

Rodiče na své děti působí nejen svými charakterovými vlastnostmi, ale rovněž významně působí na děti temperament, mravní zásady, způsoby jednání, postoj k druhým lidem, inteligence a vědomosti rodičů, všeobecný rozhled a názor na běžné věci. Rodiče jsou pro děti vzorem. Je důležité podchytit vlohy dítěte a obzvlášť důležité je vedení dětí k povolání. Každý člen rodiny hraje významnou a specifickou roli při volbě povolání či volbě další vzdělávací dráhy. V první fázi rozhodování o budoucím povolání jsou aktivnější většinou matky. Jeví se být více aktivní v záležitostech volby povolání nežli otcové. Otcové se angažují až později, většinou v období ověřování pravdivosti a spokojenosti s výběrem budoucí dráhy. Významnou roli sehrávají i sourozenci, většinou ti starší, neboť představují zdroj informací o školách a faktorech ovlivňujících formování kariérových plánů (Hlaďo, 2012).

Často se uvádí, že vliv při volbě povolání je u dětí z lépe ekonomicko-sociálně situované rodiny větší. Uvádí se, že důvodem je v tomto případě otázka prestiže, která se zvyšuje stupněm studia. Proto rodiče z takových rodin nutí méně motivované děti do studia. Dalším činitelem volby povolání je i povolání rodičů. Rodiče jsou dětem profesním vzorem a děti si tak utváří reálný obraz o výkonu dané profese. Tím si vytváří předpoklad pro daný obor (Bělohlávek, 1994).

7 FINANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Finanční vzdělávání jako činnost vedoucí k posílení finanční gramotnosti je nutnou součástí ochrany spotřebitele. Samostatná finanční gramotnost umožňuje jedinci prosazovat svá práva a s tím se pojí i samostatnost orientovat se na trhu práce (Dvořáková, 2011).

7.1 FINANČNÍ GRAMOTNOST

„Gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní/rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktivit a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace.“ (Dvořáková, 2011, s. 31)

Tato definice finanční gramotnosti je součástí širší ekonomické gramotnosti, která zahrnuje ekonomiku domácnosti, jako zajištění příjmů a znalost trhu práce a ekonomiku státu. Samotná finanční gramotnost zahrnuje pouze oblasti osobních financí jednotlivce a jeho rodiny. Obsahuje také části z oblasti makroekonomie (inflace) a daní (daň z příjmu).

Definice finanční gramotnosti obsahuje tři dílčí složky – **peněžní gramotnost, cenovou a rozpočtovou gramotnost.**

- **Peněžní gramotnost** zahrnuje znalosti nezbytné pro správu peněz (hotovostních i bezhotovostních) v českých korunách nebo měnách jiných států a transakce s nimi. Součást tvoří také znalost a dovednost využívat finanční služby a produkty, které lze ke správě peněz přiřadit (např. vedení běžného účtu či debetní karty).

- **Cenovou gramotnost** tvoří kompetence nezbytné pro znalost cenových mechanizmů a inflace.

- Nejširší složkou je **rozpočtová gramotnost**, které pokrývá kompetence potřebné ke správě rozpočtu jednotlivce a jeho rodiny. Jde o plánování,

finanční rozhodován, sestavení osobního či rodinného rozpočtu a jeho následné sledování.

Finanční gramotnost, jako součást ekonomické gramotnosti formuje znalosti, dovednosti a hodnotové postoje, které by měl mít občan, aby se dokázal uplatnit v současné společnosti a na trhu práce (Dvořáková, 2011).

7.2 FINANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ V DĚTSKÝCH DOMOVECH

Základním a nejdůležitějším cílem při práci vychovatelů v dětských domovech je dlouhodobě a svědomitě připravovat děti pro další samostatný a plnohodnotný život ve společnosti. Z tohoto obecného edukačního cíle dále vychází jednotlivé dílčí cíle a metody, které vedou k jeho dosažení. Ty jsou uváděny v celoročních plánech dětských domovů a v individuálních programech rozvoje dětí a dále také v týdenních plánech jednotlivých rodinných skupin.

K dílčím cílům patří hlavně samostatnost dětí v osobním životě, schopnost aktivně se zapojit do běžného společenského života, schopnost vytvoření pracovních návyků a úspěšné dokončené vzdělání jako předpoklad pro plnohodnotný život. Tyto cíle jsou stanoveny v rámci individuálních plánů rozvoje každého dítěte s ohledem na konkrétní potřeby dětí. Jedná se především o oblast sociálních dovedností, školní přípravy a nápravy poruch.

Důraz je kladen na takzvané klíčové kompetence, kam patří právě osvojené vědomosti, dovednosti, postoje, schopnosti a hodnoty. K rozvoji klíčových kompetencí dochází díky každodenním činnostem v dětském domově. Děti se podílejí na přípravě jídel v kuchyni, učí se manipulovat s kuchyňským náčiním a ovládat běžné spotřebiče. Podílejí se na nákupech a učí se posuzovat vhodný výběr potravin. Co ovšem dětem chybí je představa o sumách, které jsou potřebné pro zajištění chodu domácnosti. V mnoha případech se nakupuje na faktury, takže ani při běžných pravidelných nákupech si děti nemohou uvědomit nebo srovnat, kolik peněz se vydá za potraviny, ošacení, obuv, hygienické potřeby nebo za energie. Neumí si vytvořit představu, protože

v reálu dětský domov nesimuluje rodinný rozpočet. Mezi hlavní problémy mladých lidí opouštějící dětské domovy patří hledání si zaměstnání, bydlení a samostatné vedení rodinného rozpočtu (Vojtová, 2008).

PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část této práce se vztahuje ke konkrétnímu dětskému domovu a představuje aktuální způsob přípravy klientů na budoucí život. Kvalitativním výzkumem jsme zjistili, jakým způsobem jsou mladí lidé z ústavní výchovy připravováni na samostatný život, respektive, zda jsou dostatečně připraveni zařadit se do pracovního režimu a žít na důstojné úrovni i mimo dětský domov. Zabývali jsme se konkrétními otázkami v přípravě dětí a mládeže z dětského domova týkajícími se finanční gramotnosti a vlastního hospodaření s penězi; jak jsou například mladí lidé motivováni k zajištění lepší budoucnosti; nebo jestli a jak se aplikuje kariérní poradenství. Zajímali jsme se o konkrétní prostředky vzdělávání a výchovy, které mohou zaměstnanci využít, a které využívají. V souvislosti s vypracováním této práce autorka práce několikrát dětský domov navštívila a situovala do něj i svou pedagogickou praxi. Na základě tohoto pozorování popsala prostředí, které má na výchovu a vzdělávání dětí vliv.

8 CÍLE

Cílem práce bylo zjistit, jaké konkrétní postupy a nástroje používají pracovníci v dětském domově pro přípravu dětí na budoucí život, objasnit reálná fakta a přispět tak k diskusi na toto téma mezi jednotlivými subjekty zapojenými v tomto výchovně vzdělávacím procesu (pracovníci v zařízeních pro ústavní a ochrannou péči, samotnými klienty, úřady). Dále může výzkumná část práce také sloužit ke zlepšení povědomí laické veřejnosti o této tematice a vyvrácení některých mýtů o výchově a vzdělávání dětí a mládeže z ústavní péče.

9 VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Pro účely výzkumu byly stanoveny tyto výzkumné otázky:

1. Věnují se pracovníci ústavního zařízení cíleně výuce finanční gramotnosti nebo výuku nechávají na životních zkušenostech klienta?

2. Uplatňuje se přímo v ústavních zařízeních kariérní poradenství nebo se dochází na specializovaná pracoviště?

3. Jsou děti a mládež v institucionální výchově motivovány k zajištění lepší budoucnosti?

4. Jaké jsou konkrétní postupy a prostředky pro motivaci klientů k zajištění lepší budoucnosti?

10 METODY

Výzkum byl kvalitativní, využili jsme formu dotazníků a charakteristiku prostředí. Kvalitativní výzkum bývá také nazýván konstruktivistickým, naturalistickým nebo reflexivním. Kvalitativní výzkum vychází z filosofického přesvědčení, které bere v potaz subjektivní aspekty jednání lidí, s cílem výzkumu porozumění smyslu nějakého jevu, tudíž kvalitativní výzkum připouští možnost existence více realit (fenomenologie).

V dotazníku byly použity otázky uzavřené a polozavřené. Ke sběru dat byla použita metoda vyplňování papírové formy dotazníku, který byl osobně předán pracovníkům zařízení. Osobní kontakt byl zvolen i z důvodu apelu na důkladné vyplňování otázek a v případě nejasností u některých otázek bylo dotaz ihned zodpovězen. Kromě toho, že měli respondenti popsáno, jak mají dotazník vyplňovat, bylo jim zadání vysvětleno i ústně. Dotazník byl anonymní, přesto byly zachovány položky o pohlaví respondenta, dosaženém vzdělání, praxe v oboru. Předlohou k sestavení dotazníku byla disertační práce PhDr. Leony Běhounkové, *Rozvoj sociálních dovedností ohrožených dětí v institucionální výchově v kontextu přípravy na samostatný život*, 2011.

11 CHARAKTERISTIKA PROSTŘEDÍ

Zařízení, v kterém byla provedena praktická část této práce, je Dětský domov Husita, o.p.s., který byl otevřen v srpnu roku 2006. Nalézá se v obci na konci rychlostní silnice R4 z Prahy do Příbrami. Zřizovatelem je Pražská diecéze Církve československé husitské. Původní název byl Husitský dětský domov s chráněným bydlením v Dubenci u Příbrami. Jedná se o nestátní církevní dětský domov, zařazený do sítě školských zařízení. Dětský domov je situován ve vesnické zástavbě, v běžném větším domě, na první pohled není patrno, že se jedná o dětský domov. Obyvatelé obce berou dětský domov jako běžné sousedy, děti udržují kamarádské vztahy s dětmi z obce a vzájemně se navštěvují nebo si hrají na obecním hřišti.

Původní kapacita byla 9 dětí, které byly umístěny ve zrekonstruované části domova, v nově přistavené části měl být umístěn tzv. dům na půl cesty, jehož registrace byla posléze zrušena. V dětském domově fungovala jedna rodinná skupina. V roce 2010 byla zvýšena kapacita na nynější počet 16 dětí. Děti žijí ve dvou rodinných skupinách, každá obývá jednu polovinu domu, se samostatným vchodem, kuchyní, třemi pokoji a částí zahrady.

Děti se přiměřeně podílejí na všech pracích, které provoz domova přináší, čímž je minimalizován obslužný personál a děti nejsou odtrženy od domácích prací. Vzhledem k malému počtu dětí v domově pracovníci spolupracují i s rodiči dětí. Snaží se o vzájemnou spolupráci, spolupracují s rodinnou terapeutkou, pořádají společné akce a pobyty pro rodiče i děti. Pro některé rodiče je to vlastně jediná možnost, jak být se svými dětmi přes noc, nebo třeba několik dní. Současně se snaží pracovat tak, aby na jednoho pedagogického pracovníka připadala péče maximálně o pět dětí.

Děti chodí do škol v Příbrami nebo Dobříši a zapojují se do zájmových kroužků podle svého individuálního zájmu. Část dětí navštěvuje sportovně zaměřenou školu s častými odpoledními tréninky a víkendovými soutěžemi. Děti chodí do skautské organizace, na keramické kurzy, počítačové kurzy, aerobic a hrají fotbal ve sportovním klubu. o víkendech se děti účastní sportovních, kulturních a turistických akcí, které pořádají jiné organizace nebo dětský domov.

12 VÝZKUMNÝ SOUBOR

Předmětem výzkumu bylo srovnání teoretického a praktického fungování přípravy mladých lidí v ústavní péči na budoucí život.

Výzkumným souborem byli respondenti, celkem 12 pracovníků zařízení pro ústavní a ochrannou výchovu v Příbrami. Jeden respondent tvoří 8, 33 %. Pro přehlednost jsme procenta zaokrouhlili na celá čísla. Tudíž jeden respondent tvoří 8 %. Typem výběru byl záměrný výběr. Pracovní tým zařízení tvoří stabilní sestavu deseti interních a dvou externích pracovníků.

12.1 ROZLOŽENÍ RESPONDENTŮ DLE PRACOVNÍCH POZIC

Respondenti byli zastoupeni v těchto pracovních pozicích: 46 % z celkového počtu respondentů tvořili vychovatelé (n = 7), 13 % tvořili asistenti pedagoga (n = 2), 7 % supervizoři (n = 1), 7 % hospodář (n = 1), sociální pracovníci 7 % (n = 1), 7 % vedoucí vychovatelé (n = 1), zástupce ředitele 7 % (n = 1) a 6 % ředitel (n = 1). Protože se kategorie vzájemně nevylučovaly, odpovědí bylo o 3 více než fyzických respondentů.

Graf 1: Rozložení respondentů dle pracovních pozic

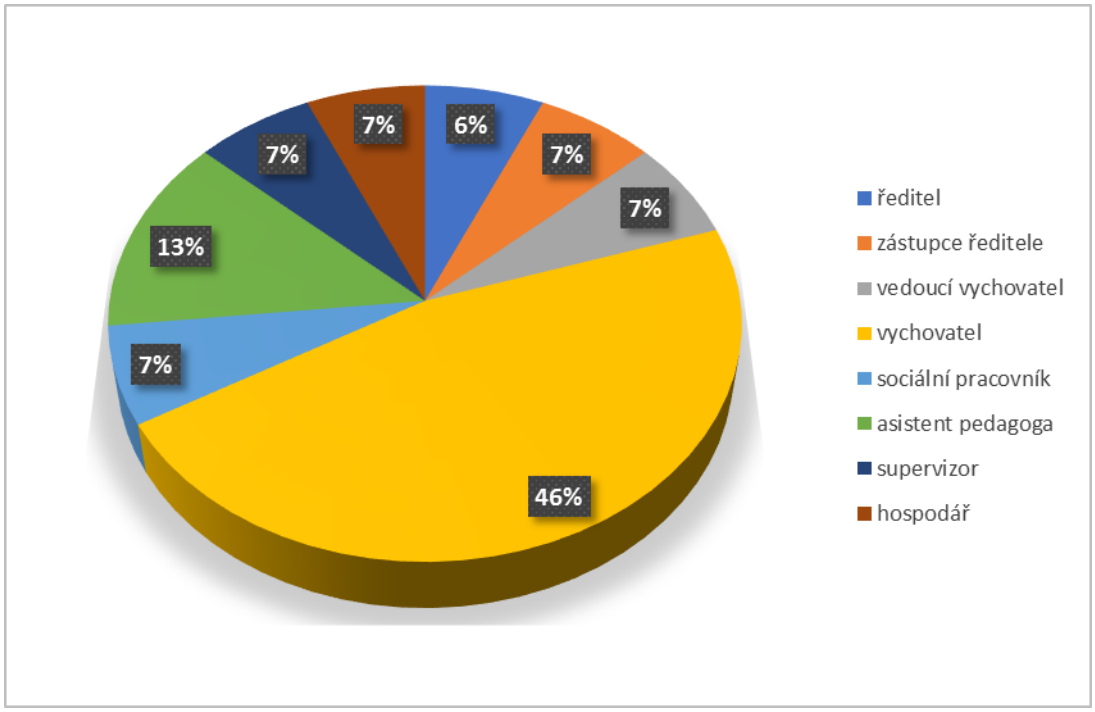

(Zdroj: autorka práce, vlastní šetření)

Pozice učitelů, speciálních pedagogů a psychologů nejsou v zařízení zastoupeny. Děti sice mají externího psychologa, ale dojíždějí za ním až do Prahy. Důvodem, proč zařízení nemá vlastního psychologa nebo speciálního pedagoga, může být náročnost kvalifikačních požadavků. Pracovníci zařízení pro ústavní a ochranou výchovu podléhají zákonu č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, který uvádí, že psycholog získává odbornou kvalifikaci vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném magisterském programu psychologie. Podobně je na tom speciální pedagog, který získá odbornou kvalifikaci v magisterském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřených na speciální pedagogiku. Pozice vychovatele a asistenta pedagoga jsou v zařízení častější. Důvodem může být větší rozmanitost ve způsobu získání kvalifikace.

12.2 ROZLOŽENÍ RESPONDENTŮ DLE DÉLKY JEJICH PEDAGOGICKÉ PRAXE.

Délka pedagogické praxe byla rozdělena na intervaly:

1. 0–3 roky
2. 4–15 let
3. 16–30 let

Graf 2: Rozložení respondentů dle délky jejich pedagogické praxe

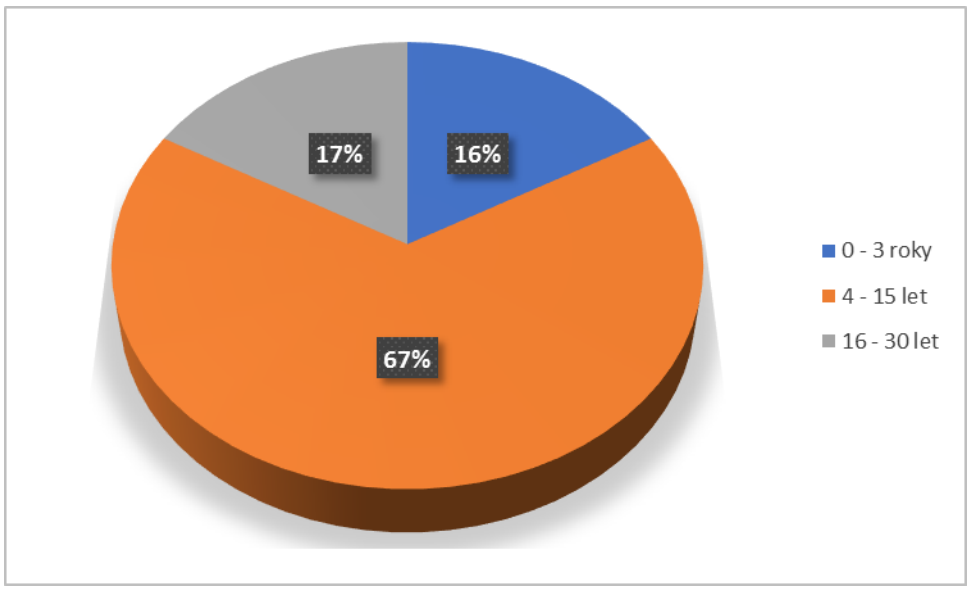

(Zdroj: autorka práce, vlastní šetření)

12.3 ROZLOŽENÍ RESPONDENTŮ DLE OBLASTI KVALIFIKACE

Do této oblasti byly zařazeny odpovědi týkající se oblasti kvalifikace, dosaženého vzdělání a sebezkušenostní výcvik. Zajímalo nás, jaké respondenti splňují kvalifikační požadavky, kladené na pedagogické pracovníky pro výkon ústavní a ochranné výchovy.

Graf 3: Rozložení respondentů podle nejvyššího dosaženého vzdělání

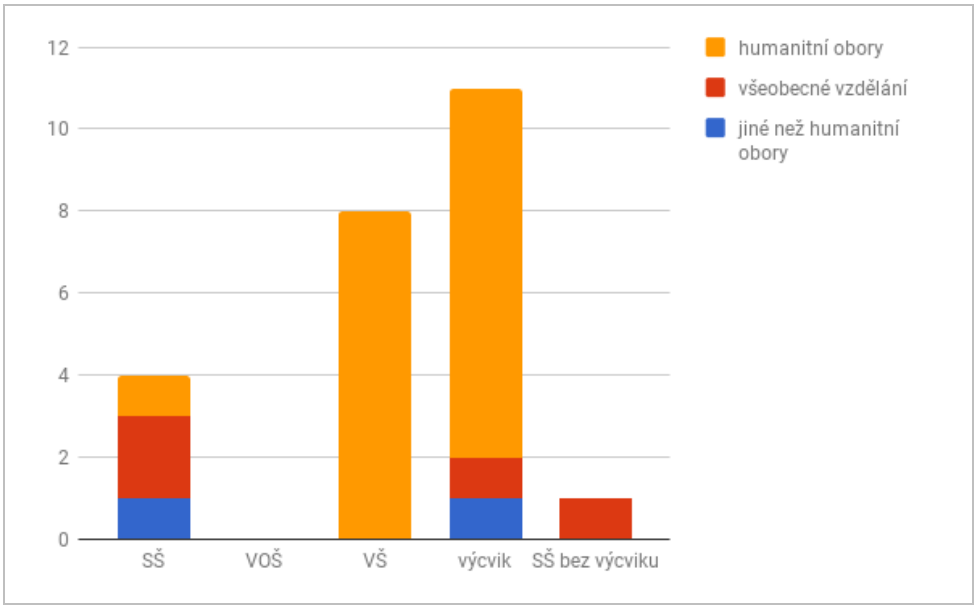

(Zdroj: autorka práce, vlastní šetření)

Z výzkumu jsme zjistili, že většina zaměstnanců v zařízení má vysokoškolské vzdělání humanitního zaměření. Ti zaměstnanci, kteří nemají vysokoškolské vzdělání, si svoji kvalifikaci pro práci v zařízení doplnili výcvikem nebo sebevzdělávacím kurzem. Podobně i v tomto případě, jako je tomu v grafu 1, se kategorie vzájemně nevylučovaly. Tudíž, jak už je patrné z grafu 3, výcvikem prošli i ti, kteří mají vysokoškolské vzdělání.

12.4 OBDOBÍ NEJINTENZIVNĚJŠÍHO OVLIVŇOVÁNÍ V OBLASTI FINANČNÍ GRAMOTNOSTI

Podpora rozvoje finanční gramotnosti je z hlediska fungování ve finančním světě nabídek a produktů nejdůležitější. Bez této orientace nelze správně a hospodárně spravovat osobní nebo rodinné finance. Finanční gramotnost už se postupně zavádí do škol jako potřebný prvek ve výuce. Znát rodinný rozpočet, odkládat část příjmu jako rezervu na nečekané výdaje nebo na stáří by mělo být nedílnou součástí životní strategie.

Graf 4: Období nejintenzivnějšího ovlivňování finanční gramotnosti

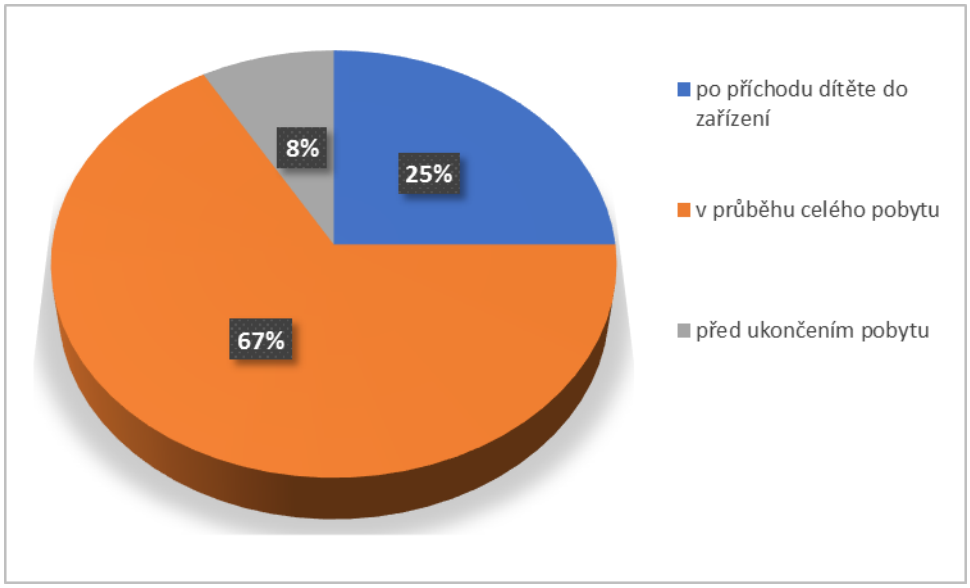

(Zdroj: autorka práce, vlastní šetření)

Celkem 67 % respondentů (n = 8) odpovědělo, že se finanční gramotnosti věnuje v průběhu celého pobytu klienta v zařízení. Vzhledem k režimu zařízení, kam spadá i dětské kapesné a hospodaření s penězi, se zdá být logické, že tak odpověděla většina. Čtvrtina respondentů (25 %, n = 3) odpověděla, že se nejintenzivněji věnuje finanční gramotnosti po příchodu dítěte do zařízení. Důvodem mohou být životní zkušenosti respondenta, životní zkušenosti klienta před vstupem do zařízení nebo samotný věk klienta. Jen 8 % respondentů (n = 1) uvedlo, že se finanční gramotnosti věnuje nejintenzivněji před ukončením pobytu. Toto tvrzení by mohla vysvětlovat pozice, na které se respondent nachází.

12.5 DŮLEŽITOST ROZVOJE FINANČNÍ GRAMOTNOSTI

Další část dotazování byla zaměřena na důležitost rozvoje finanční gramotnosti pro samostatný život.

Graf 5: Důležitost rozvoje finanční gramotnosti pro samostatný život

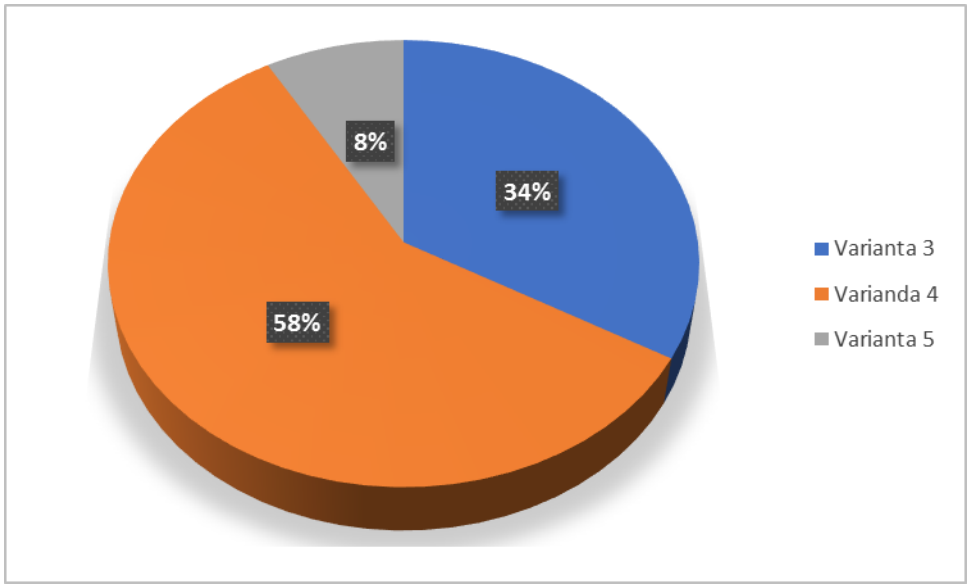

(Zdroj: autorka práce, vlastní šetření)

V dotazníku se respondentům nabízela škála pěti variant s čísly 1-5. Varianta 1 představovala nejmenší důležitost rozvoje finanční gramotnosti pro samostatný život. Varianty čísel 1 a 2 si nevybral nikdo, z toho vyplývá, že se respondenti finanční gramotnosti věnují alespoň v nějaké formě. Variantu 3 si vybralo 34 %, tedy n = 4 respondentů. Ti rozvoji finanční gramotnosti nepřikládají důležitost, ale ani ji nezanedbávají. Celkem 58 % respondentů uvedlo variantu 4 (n = 7), která představuje druhou nejdůležitější. Pouze 8 % (n = 1) označilo variantu 5 jako nejdůležitější. Většina se tedy přiklání k tomu, že je důležité se finanční gramotnosti věnovat (graf 5).

Graf 6: Formy výchovy pro rozvoj finanční gramotnosti

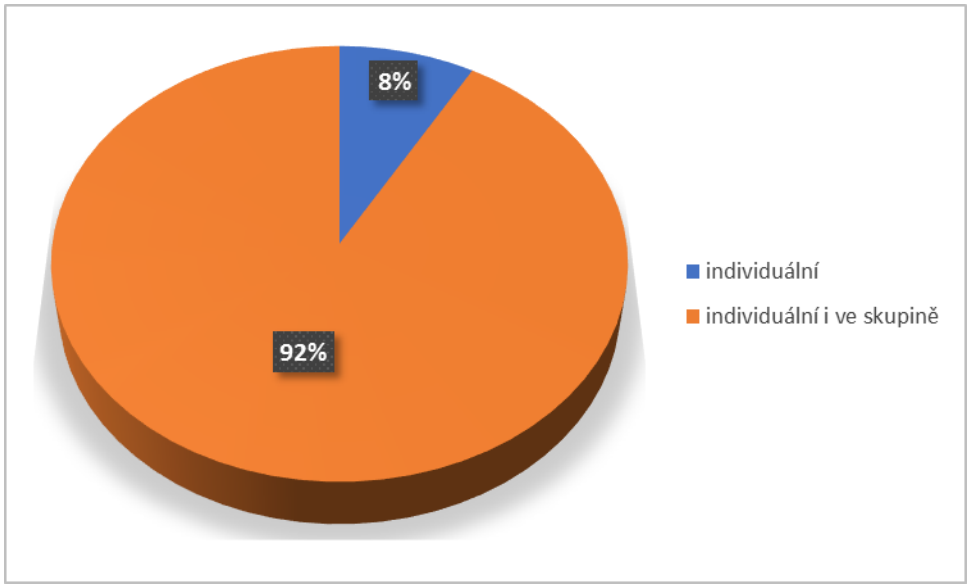

(Zdroj: autorka práce, vlastní šetření)

V tomto případě nás zajímalo, jaké formy pro rozvoj finanční gramotnosti používají. Celkem 92 % respondentů (n = 11) uvedlo, že se výchově pro rozvoj finanční gramotnosti věnují jak individuálně, tak i ve skupině. Jen 8 % (n = 1) uvedlo, že se finanční gramotnosti věnuje pouze individuálně.

12.6 HODNOCENÍ PODLE ÚSPĚŠNOSTI

Zjišťovali jsme, jak respondenti hodnotí úspěšnost svého působení na rozvoj finanční gramotnosti u klientů.

Graf 7: Hodnocení rozvoje podle úspěšnosti

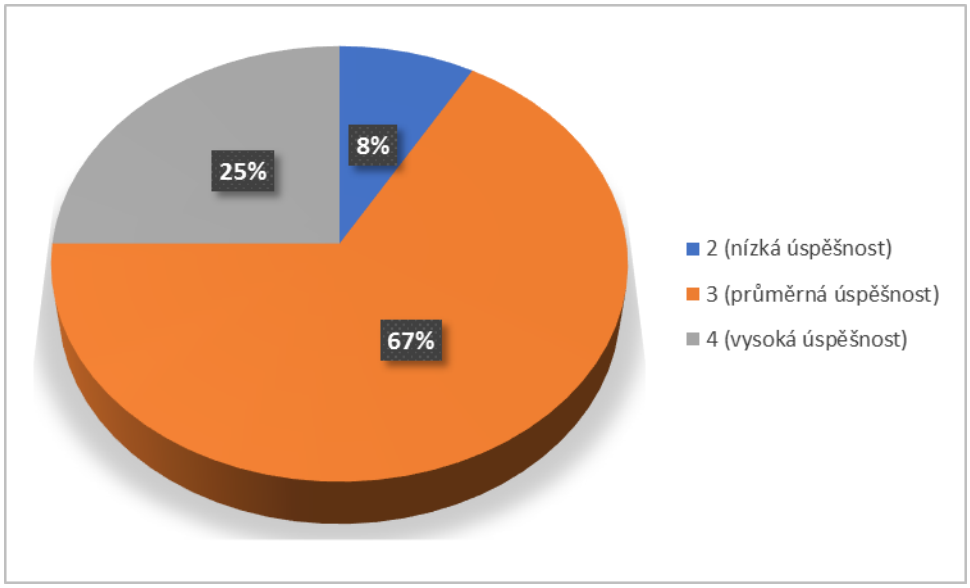

(Zdroj: autorka práce, vlastní šetření)

Většina respondentů, 98 % (n = 8), vyhodnotila úspěšnost svého hodnocení spíše průměrně. Není z toho tedy úplně poznat, zda jsou spokojeni, nebo nespokojeni. Dále 25 % uvedlo velmi dobré výsledky (n = 3) a 8 % respondentů (n = 1) naopak svou odpovědí uvedlo, že se jim v působení na děti a mladistvé příliš nedařilo.

12.7 ODCHOD DÍTĚTE/MLADISTVÉHO ZE ZAŘÍZENÍ

Dále nás ve výzkumu zajímalo, zda probíhá mezi zařízením a externími poskytovateli spolupráce při přípravě dítěte/mladistvého na odchod ze zařízení. Všichni respondenti odpověděli, že ano, proto jsme v tomto případě usoudili, že graf není potřeba. Respondenti uvedli konkrétní organizace, s nimiž spolupracují, nejčastěji se objevovaly Orgány sociálně-právní ochrany dětí měst Benešov, Hořovice, Praha 5, Praha 12, Tanvald, Příbram, SVP Příbram, PPP Příbram, Farní úřad CČSH, Studio Bára 3P, DDM Příbram, ZŠ Pod Svatou Horou, VOŠ Březnice a domy na půl cesty. Důvodem tak velké spolupráce zařízení s externími poskytovateli je nejspíš dostatečná nabídka v regionu, dostatek financí na zajištění spolupráce, zájem veřejnosti a medií o danou problematiku.

12.8 PŘÍPRAVA NA SAMOSTATNÝ ŽIVOT

Z části výzkumu, která se zabývá dobou, kdy se zařízení cíleně zaměřuje na přípravu dítěte/mladistvého na odchod, vyplývá, že příprava by měla probíhat co nejdříve. Nejlépe hned po příchodu do zařízení, nejdéle však rok před odchodem dítěte/mladistvého ze zařízení.

Graf 8: Doba zahájení přípravy na odchod ze zařízení

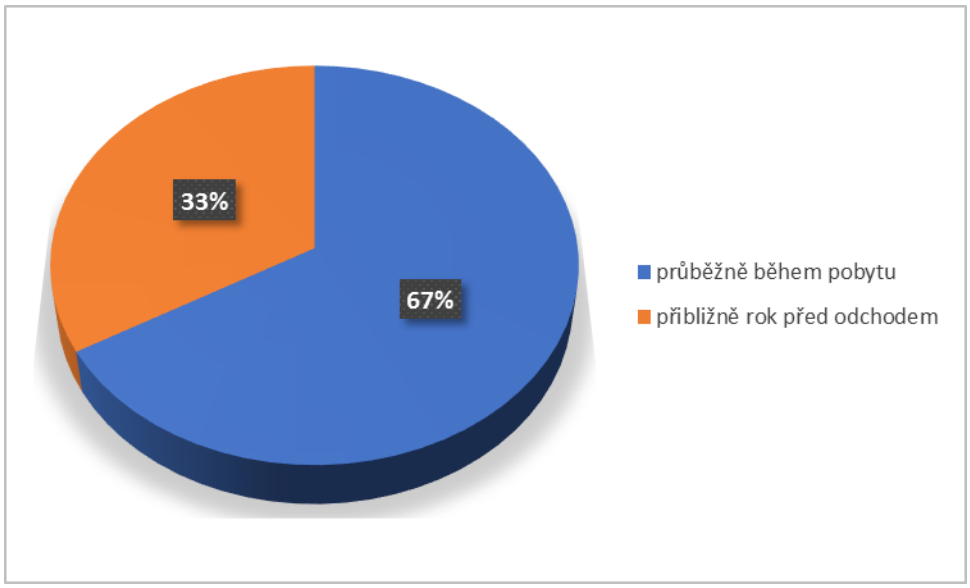

(Zdroj: autorka práce, vlastní šetření)

Většina respondentů, tj. 67 % (n = 8), se věnuje přípravě na odchod ze zařízení průběžně během pobytu. Zbytek, 33 % (n = 4), připravují děti/mladistvé nejdéle rok před odchodem. Z výsledků je čitelné, že respondenti považují za důležité věnovat se včas a průběžně odchodu z domova. Předchází se tím existenčním problémům, které mohou vyplynout z nedostatečné přípravy na samostatný život.

12.9 ČINNOSTI MOTIVUJÍCÍ ZAJIŠTĚNÍ LEPŠÍ BUDOUCNOSTI

Graf 9: Činnosti k motivaci na zajištění lepší budoucnosti

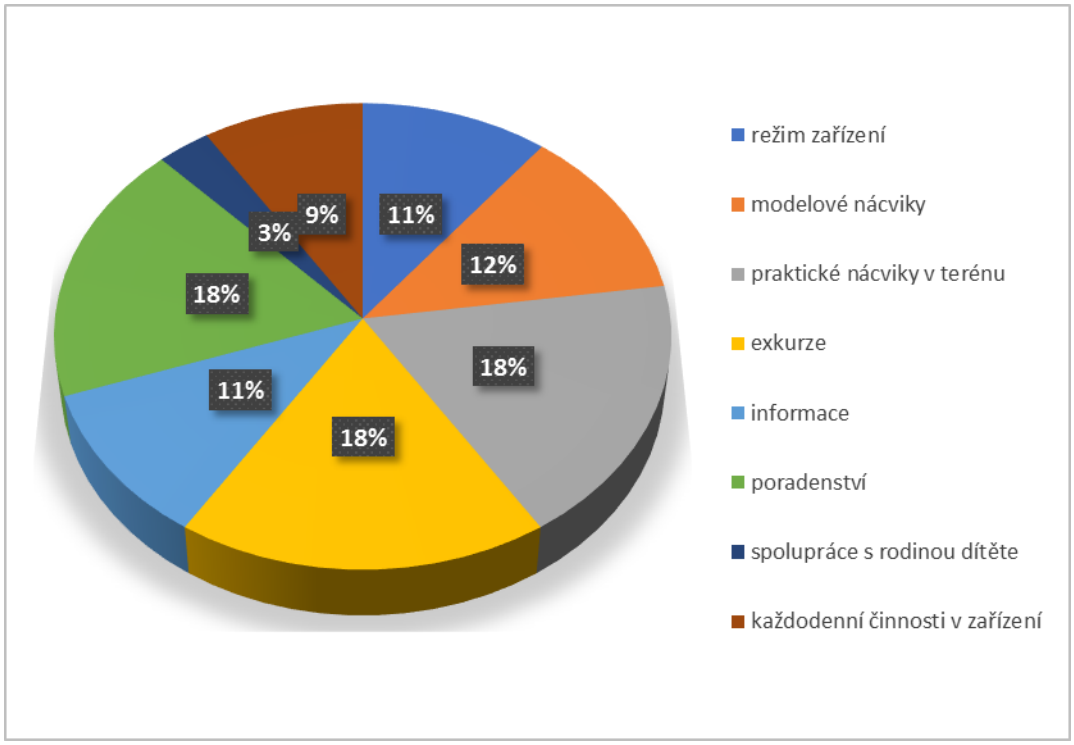

(Zdroj: autorka práce, vlastní šetření)

Z respondentů 18 % (n = 12) jako nejčastější činnosti, které by mohly motivovat k zajištění kvalitnější budoucnosti, vybírali praktické nácviky v terénu, exkurze a odborná poradentství. Modelové nácviky vybralo 12 %, tedy n = 8. Režim zařízení a informační zdroje uvedlo shodně 11 % respondentů (n = 7). Každodenní činnosti zařízení podle respondentů už tolik nemotivují. Tuto možnost vybralo jen 9 % (n = 6). Možnost spolupráce s rodinou dítěte vybrala jen 3 % respondentů (n = 2). Protože se kategorie vzájemně nevylučovaly, uváděli respondenti více odpovědí.

Z této části dotazníku vyplývá, že respondenti důvěřují ve větší míře institucionální výchově k motivaci na zajištění lepší budoucnosti a v minimální míře spolupráci s rodinou dítěte i přes to, že rodina dítěte bývá také místo, kam se dítě po ukončení pobytu vrací. Důvodem může být špatná spolupráce s rodinou, neaktivní účast na rodinných terapiích, neaktivní účast na podrobném plánování podpory nebo negativní zkušenosti s rodinou.

12.10 KONKRÉTNÍ AKTIVITY VYUŽÍVANÉ PŘI PŘÍPRAVĚ NA SAMOSTATNÝ ŽIVOT

Všichni respondenti se domnívají, že praktické životní zkušenosti jsou nejdůležitější, a proto se na ně při přípravě na ukončení pobytu v zařízení zaměřují.

Graf 10: Praktické životní dovednosti

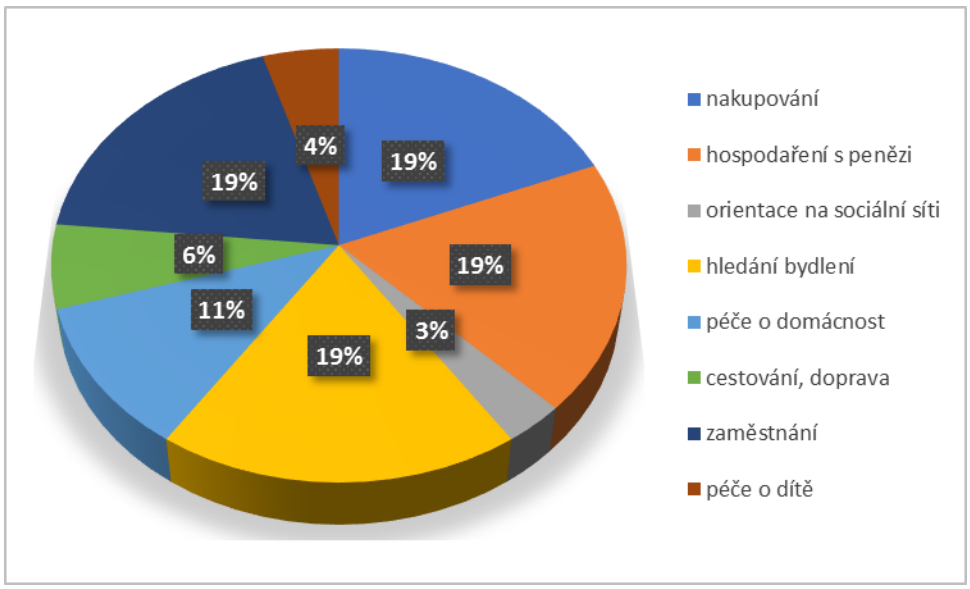

(Zdroj: autorka práce, vlastní šetření)

Mezi konkrétní praktické životní dovednosti, na které se pracovníci nejvíce zaměřují, patří nakupování (19 %, n = 12), hospodaření s penězi (19 %, n = 12) a hledání si bydlení a zaměstnání (19 %, n = 12). V 11 % (n = 7) následuje péče o domácnost, jako vaření a úklid. V menším měřítku se zaměstnanci zaměřují na cestování a dopravu (6 %, n = 4), péče o dítě (4 %, n = 3) a orientace v sociální síti (3 %, n = 2).

Graf 11: Konkrétní aktivity využívané při přípravě na samostatný život

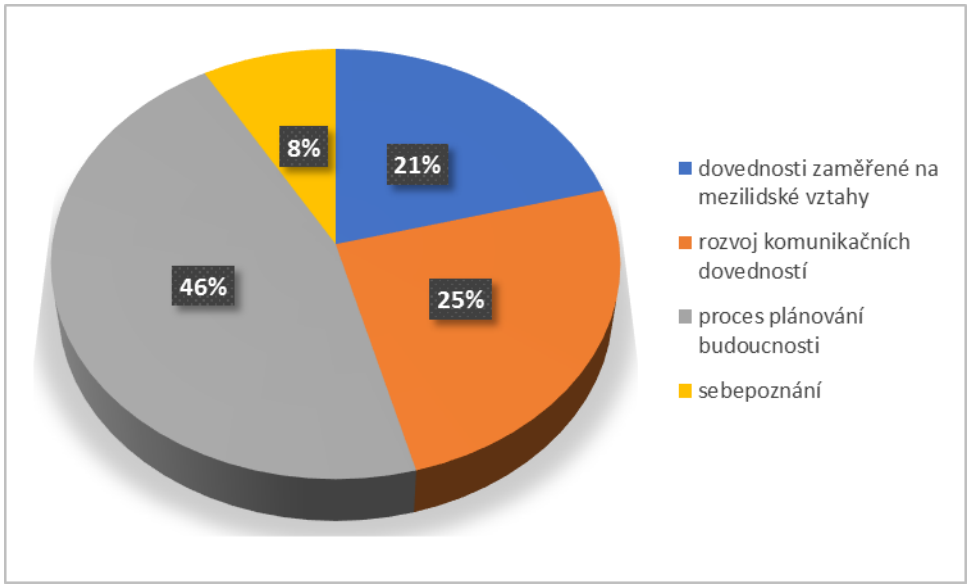

(Zdroj: autorka práce, vlastní šetření)

Po praktických životních dovednostech respondenti uvedli, že podporují plánování budoucnosti (46 %, n = 11). Za méně důležité pak považují rozvoj komunikačních dovedností (25 %, n = 6) a podporu dovedností zaměřených na mezilidské vztahy (21 %, n = 5). V minimální míře respondenti uvádějí záměrnou podporu při procesu sebepoznání a uvědomění si sám sebe (8 %, n = 2). V kategorii jiné nebyly uvedeny od respondentů žádné další kategorie, jen doplnění a upřesnění informací (např. bankovnictví, sebeobsluha, předcházení nechtěnému těhotenství).

13 VYHODNOCENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK A ZÁVĚRY ŠETŘENÍ

Předmětem pro výzkumné šetření bylo stanovení výzkumných otázek. Pomocí šetření dotazníkovou formou byly zjišťovány odpovědi na stěžejní témata týkající se cílené výuky finanční gramotnosti, kariérního poradenství, motivace k zajištění lepší budoucnosti ze strany zaměstnanců a konkrétní postupy a prostředky pro samotnou motivaci.

Výzkumu se zúčastnilo 12 respondentů (zaměstnanců) z dětského domova. Návratnost dotazníku byla stoprocentní. Na základě nejčastějších odpovědí můžeme sestavit profil typického respondenta, kterým byla žena, vysokoškolsky vzdělaná v humanitním oboru na pozici vychovatelky. Délka její pedagogické praxe byla pokročilá, tedy v rozmezí 4 až 15 let. Typickým klientem by pak bylo dítě nebo mladistvý s uloženou ústavní výchovou.

Z uvedených výsledků můžeme vyhodnotit odpovědi na předem stanovené výzkumné otázky.

Věnují se pracovníci ústavního zařízení cíleně výuce finanční gramotnosti nebo výuku nechávají na životních zkušenostech? Pracovníci ústavního zařízení se výuce finanční gramotnosti věnují cíleně. Období nejintenzivnějšího ovlivňování finanční gramotnosti probíhá v průběhu celého pobytu. Formy výchovy probíhají ve skupině, jen v ojedinělých případech individuálně. Rozvoje finanční gramotnosti pro samostatný život přikládají respondenti vysokou důležitost.

Uplatňuje se přímo v ústavním zařízení kariérní poradenství nebo se dochází na specializovaná pracoviště? Bylo zjištěno, že pro pedagogické pracovníky je důležitá spolupráce i s jinými odborníky či organizacemi při přípravě klienta na odchod z ústavní výchovy. Zařízení vysoce kooperuje s externími poskytovateli, mezi kterými byly uvedeny především Orgány sociálně-právní ochrany dětí měst Benešov, Hořovice, Praha 5, Praha 12, Tanvald, Příbram, SVP Příbram, PPP Příbram, Farní úřad CČSH, Studio Bára 3P, DDM Příbram, ZŠ Pod Svatou Horou, VOŠ Březnice a domy na půl

cesty. V tomto případě se jedná o rozsáhlou pomoc a spolupráci při přípravě klienta na odchod ze zařízení.

Jsou děti a mládež v institucionální výchově motivovány k zajištění lepší budoucnosti? V přípravě na samostatný život převládá podpora k zajištění lepší budoucnosti v rámci běžných, režimových a volnočasových aktivit s ohledem na podporu plánování budoucnosti jedince. Podpora finanční gramotnosti a motivace k zajištění lepší budoucnosti je aplikovaná dlouhodobě (v průběhu celého pobytu) a zážitkovou formou vycházející z praxe.

Jaké jsou konkrétní postupy a prostředky pro motivaci klientů k zajištění lepší budoucnosti? Konkrétními postupy jsou myšleny hlavně praktické nácviky v terénu, jako hledání práce, hledání bydlení, účast na dnech otevřených dveří škol nebo seznámení se s domy na půl cesty. Za velmi důležité považují pedagogičtí pracovníci spolupráci s externími poskytovateli poradentství. Na praktické životní dovednosti, jako jsou nakupování, hospodaření s penězi a hledání si bydlení, je nevíce zaměřena pozornost při přípravě na ukončení pobytu klienta v zařízení.

ZÁVĚR

Zvyšování finanční gramotnosti ve smyslu zvyšování znalostí a změn v hodnotách není jednoduchým úkolem v rodinné výchově, natož v té institucionální. Základem finanční gramotnosti nejsou jen teoretické znalosti, ale i schopnost pracovat s rodinným rozpočtem. Schopnosti a dovednosti, které jsou k tomu potřeba, nijak zvlášť nepřevyšují to, co se učí děti v matematice na prvním stupni základní školy. Děti se ale také učí nápodobou a jejich okolí je ovlivňuje. Děti si všímají hospodaření s rodinným rozpočtem, všímají si, že má rodina nějaké příjmy a nějaké výdaje. Výdaje by ale neměly být vyšší než příjmy, a proto při výchově dětí často slýcháváme: „Na to ale nemáme penízky.“ Nebo „Nemůžeš si to koupit, je to příliš drahé.“ Aniž bychom si to někdy uvědomovali, vedeme děti k hospodárnosti a k uvědomění si, že žijí ve společnosti, ve které jsou nedílnou součástí finance.

Teoretická část bakalářské práce byla rozdělena do sedmi tematicky ucelených kapitol. Obecně se zabývá sociálně-právní ochranou dětí, ústavní a ochrannou výchovou, institucemi pro výchovu mimo vyučování, volbou povolání a ovlivnění člověka vnějšími a vnitřními faktory a závěrem finančním vzděláváním.

Druhá, tedy praktická část práce má charakter kvalitativního výzkumu, který byl realizován dotazníkovou formou pro zjišťování dat a odpovědí na předem stanovené otázky. Práce byla zacílena na výuku finanční gramotnosti a na motivaci k zajištění lepší budoucnosti. Mezi hlavní cíle patřilo vytyčení konkrétních postupů a nástrojů, které používají pracovníci v dětském domově při přípravě dětí na budoucí život, jelikož příprava na život poskytuje i přípravu na pracovní uplatnění. Tento cíl se povedl naplnit, díky výsledkům z dotazníkového šetření.

Předloženou bakalářskou prací jsme se snažili vyvrátit mýty o výchově a vzdělávání dětí a mládeže z ústavní péče. Jedním z takových mýtů může být domněnka, že děti opouštějící zařízení nejsou na ukončení pobytu připravovány. Díky dotazníkovému šetření ale bylo zjištěno, že příprava na odchod ze zařízení je doprovází spolupráce s externími poskytovateli poradenství a na samotný odchod jsou děti a mladiství připravováni průběžně během pobytu. Zjištění našeho výzkumu nabízí

podnět pro další zkoumání, tedy návazné kvantitativní šetření, kde by respondenti byli bývalí klienti ústavních zařízení. V tomto případě by bylo zajímavé, zda konkrétní postupy a prostředky na přípravu dítěte nebo mladistvého na odchod ze zařízení byly dostačující z jejich pohledu.

Posledním cílem bakalářské práce jsme se snažili přispět k rozšíření povědomí laické veřejnosti o ústavní a ochranné výchově. Díky paralele praktické a navazující teoretické části práce byl z části cíl naplněn. Proto je v závěru práce uveden námět pro další výzkumná šetření.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BĚLOHLÁVEK, F., (1994). Osobní kariéra. Praha: Grada. ISBN 80-7169-083- X.

BENDL, S., (2015). *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4248-9.

BURDA, M., (2012). *Metody pedagogického výzkumu*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-204-1.

ČAČKA, O., (2000). *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk. ISBN 80-7239-060-0

DVOŘÁKOVÁ, Z., SMRČKA, L., (2011). *Finanční vzdělávání pro střední školy: se sbírkou řešených příkladů na CD*. V Praze: C.H. Beck, Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-008-9.

HEŘMANOVÁ, J., MACEK, M., (2009*). Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*. 2. aktualizované a rozšířené vyd. V Praze: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Odbor pro mládež. ISBN 978-80-86784-77-9.

HLAĎO, P., (2012). *Profesní orientace adolescentů: poznatky z teorií a výzkumů*. Brno: Konvoj. Monografie (Konvoj). ISBN 978-80-7302-164-1.

HRUŠÁKOVÁ, M. – KRÁLÍČKOVÁ, Z., (2006). *České rodinné právo.* 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 1081-303-2006.

HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv., (2005). *Zákon o rodině.* Komentář. 3. vyd. Praha:C. H. BECK. ISBN 80-7179-912-2.

HŘEBÍČEK, L., (1987). *Výchova a profesionální orientace*. Praha : SPN.

CHRÁSKA, M., (2007). *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu.* Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1369-4.

CHRÁSKA, M., (2016). *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2. aktualizované vydání. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5326-3.

KOHOUTEK, R., (1998). *Základy sociální psychologie*. Brno: Akademické nakladatelství CERM. ISBN 80-7204-064-2.

KOUBKOVÁ, M., RAB, T., (2012). *Veřejný závazek domu na půl cesty* [interní materiál]. Diakonie ČCE – středisko v Sobotíně. Standard kvality SQDPC1/2012.

KOUBKOVÁ, M., RAB, T., (2013). *Uzavírání smlouvy o poskytování sociální služby* [interní materiál]. Diakonie ČCE – středisko v Sobotíně. Standard kvality SQDPC4/2013.

KRAUSOVÁ, L., NOVOTNÁ, V., (2006). *Sociálně-právní ochrana dětí*. 1. vyd. Praha: ASPI, a. s., ISBN 80-7357-214-1.

MACEK, P., (2003). *Adolescence.* Praha: Portál. ISBN 80-7178-747-7.

MATĚJČEK, Z., (1999). *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-304-8

MATOUŠEK, O., (1995). *Ústavní péče*. 1. vyd. Praha: SLON. ISBN 80-85850-08-7

MATOUŠEK, O., (1999). *Ústavní péče*. 2. vyd. ; rozšíř. a přeprac. Praha: SLON. ISBN 80-858-5076-1.

MATOUŠEK, O., (1999). *Ústavní péče.* Vyd. 2. přepracované a rozšířené vyd. Praha: Sociologické nakladatelství. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-76-1.

MATOUŠEK, O., (2003a). *Slovník sociální práce.* 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., ISBN 80-7178-549-0.

NOVOSAD, L., (2004). *Základy teorie a metod sociální práce*, II. díl. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 80-7083-890-6.

OREL, M., (2016). *Psychopatologie: nauka o nemocech duše*. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5516-8.

PACNEROVÁ, H., (2015). *Standardy kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče.* Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. ISBN 978-80-7481-138-8.

PAULÍK, K., (2002). *Vývojová psychologie.* Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN 80-7042-214-9.

PÁVKOVÁ, J., a kol., (2002). *Pedagogika volného času*. 3. vyd. Praha: Portál, s.r.o., ISBN 80-7178-711-6.

PIPEKOVÁ, J., (2006*). Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2. rozšířené a přepracované vyd. Brno: Paido., ISBN 80-7315-120-0.

PROCHÁZKA, M., (2012). *Sociální pedagogika*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3470-5.

PRŮCHA, J. WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J., (2003). *Pedagogický slovník*. Praha : Portál. ISBN 80-7178-772-8.

STRÁDAL, J., (2001). *Praktické činnosti pro 6.–9. ročník základních škol: příprava na volbu povolání.* 2., upr. vyd. Praha: Fortuna. ISBN 978-807-1689-317.

STRÁDAL, J., NOUZOVÁ Z., (1995*). Příprava žáků pro profesní orientaci: metodická příručka pro učitele základních škol*. Praha : Sociologické nakladatelství. ISBN 80-85850-20-6.

TRHLÍKOVÁ, J., VOJTĚCH, J., ÚLOVCOVÁ, H., (2008a). *Připravenost absolventů středních odborných škol na uplatnění v praxi. Srovnání situace absolventů středních odborných škol s výučním listem, s maturitou i odborným výcvikem a s maturitou tři roky od ukončení studia*. Praha : NÚOV

ÚLOVCOVÁ, H., a kol., (2007). *Uplatnění absolventů na trhu práce – 2006*. Praha : NÚOV. ISBN 978-80-85118-00-1.

VÁGNEROVÁ, M., (2012). *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči.* Praha: Středisko náhradní rodinné péče. ISBN 978-80-87455-14-2.

VENDEL, Š., (2008). *Kariérní poradenství.* Praha: Grada Publishing, ISBN 978- 80-247-1731-9.

VÍTKOVÁ, M., (2004). *Integrativní speciální pedagogika: integrace školní a speciální*. 2. rozšířené a přepracované vydání. Brno: Paido. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-7315-071-9.

VOJTOVÁ, V., (2008). *Kapitoly z etopedie I*. 2., přepracované a rozšířené vyd. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-4573-6.

VRTBOVSKÁ, P., (2010). *O ztraceném dítěti a cestě do bezpečí*. Tišnov: Scan, Natama. ISBN 80-86620-20-4.

Seznam použitých internetových zdrojů

1. Úřad pro mezinárodní ochranu dětí. *Sociálně-právní ochrana* [online]. Brno, 2017 [cit. 2017-10-22]. Dostupné z: https://www.umpod.cz/socialne-pravni-ochrana/

2. Šance dětem: Pomáháme dětem, které neměly v životě štěstí. *Sancedetem.cz* [online]. Praha: Praha, 2017 [cit. 2018-02-03]. Dostupné z:

https://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/vstup-dospivajiciho-ditete-do-samostatneho-zivota-je-tezky-z-detskeho-domova-dvojnasobne-183.html#na-co-ma-narok-clovek-odchazejici-z-detskeho-domova

3. *Dotaznik-online* [online]. 2007 [cit. 2017-05-20]. Dostupné z: http://www.dotaznik-online.cz/zaklady-dotazniku.htm

4. BĚHOUNKOVÁ, L., *Rozvoj sociálních dovedností ohrožených dětí v institucionální výchově v kontextu přípravy na samostatný život*. 2011. [online], [cit. 2017-12-20]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/40535/pedf_d/Disertacni_prace.pdf

SEZNAM ZKRATEK

CČSH – Církev Československá Husitská

DDM – Dům dětí a mládeže

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

o. p. s. – obecně prospěšná společnost

OSN – Organizace spojených národů

OSPOD – Odbor sociálně-právní ochrany dětí

PPP – Pedagogicko-psychologická poradna

R4 – Rychlostní silnice (Praha – Skalka – Nová Hospoda)

SPOD – Sociálně-právní ochrana dětí

SVP – Středisko výchovné péče

VOŠ – Vyšší odborná škola

ZŠ – Základní škola

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Rozložení respondentů dle pracovních pozic 50

Graf 2: Rozložení respondentů dle délky jejich pedagogické praxe..... 51

Graf 3: Rozložení respondentů podle nejvyššího dosaženého vzdělání 52

Graf 4: Období nejintenzivnějšího ovlivňování finanční gramotnosti..... 53

Graf 5: Důležitost rozvoje finanční gramotnosti pro samostatný život 54

Graf 6: Formy výchovy pro rozvoj finanční gramotnosti 55

Graf 7: Hodnocení rozvoje podle úspěšnosti 56

Graf 8: Doba zahájení přípravy na odchod ze zařízení 57

Graf 9: Činnosti k motivaci na zajištění lepší budoucnosti 58

Graf 10: Praktické životní dovednosti 59

Graf 11: Konkrétní aktivity využívané při přípravě na samostatný život..... 60

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A - Dotazník I

PŘÍLOHA A - DOTAZNÍK

Dotazník

Vážené respondentky, vážení respondenti, obracím se na Vás s žádostí o vyplnění mého dotazníku, který poslouží jako podklad pro bakalářskou práci na téma „Příprava na pracovní uplatnění u dětí v ústavní výchově“.

Dovoluji si Vás rovněž požádat o co nejpřesnější a pravdivé vyplnění dotazníku. Účast ve výzkumu je anonymní a dobrovolná.

Předem děkuji za spolupráci,

Iveta Kuchařová, studentka UJAK
Speciální pedagogika-vychovatelství

Instrukce

Otázky se týkají klientů dětského domova. Dotazník je určen pro pracovníky tohoto domova. Otázky kroužkujte. Pokud něčemu nerozumíte, prosím zeptejte se.

1. **Jakého jste pohlaví?**
   a) muž b) žena
2. **Vaše pracovní pozice. Možnost více odpovědí:**
   a) ředitel/ka
   b) zástupce/zástupkyně ředitele
   c) vedoucí vychovatel/ka
   d) vychovatel/ka
   e) sociální pracovník/ce
   f) asistent/ka pedagoga
   g) psycholog
   h) speciální pedagog
   i) učitel/ka
   j) jiné.....
3. **Délka Vaší pedagogické praxe?** …… (roky celkem)
4. **V jaké oblasti jste kvalifikován/a? Možnost více odpovědí:**
   a) humanitní obory b) jiné než humanitní obory c) všeobecné vzdělání
5. **Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?**
   a) SŠ
   b) VOŠ
   c) VŠ bakalářské
   d) VŠ – speciální pedagogika
   e) VŠ – psychologie
   f) specializační studium pro asistenta pedagoga
   g) studium k výkonu specializovaných činností

6. **Absolvoval/a jste dlouhodobý sebezkušenostní výcvik (minimálně 200 hodin v jednom procesu)?**

   a) Ano, uveďte psychoterapeutický směr…….

   b) Ne

7. **Jaké formy výchovy pro rozvoj finanční gramotnosti používáte?**

   a) individuální b) ve skupině

8. **V jakém období se u klientů nejintenzivněji věnujete finanční gramotnosti?**

   a) po příchodu dítěte do zařízení

   b) v průběhu celého pobytu

   c) před ukončením pobytu (1-3 měsíce před odchodem ze zařízení)

   d) jiné, napište prosím…….

9. **Vyberte, jakou důležitost přikládáte rozvoji finanční gramotnosti pro samostatný život? Číslo 1 označuje nejnižší prioritu, číslo 5 nejvyšší. Zvolte jednu z možností.**

   a) 1 b) 2 c) 3 d) 4 e) 5

10. **Vyberte, jak se Vám podle Vašeho názoru rozvoj finanční gramotnosti u Vašich klientů daří? Číslo 1 označuje nejnižší prioritu, číslo 5 nejvyšší. Zvolte jednu z možností.**

    a) 1 b) 2 c) 3 d) 4 e) 5

11. **Spolupracujete při přípravě dítěte/mladistvého na odchod ze zařízení s externími poskytovateli (odborníci či neziskové organizace)?**

    a) Ano. Pokud ano, uveďte s jakými:

……

……

……

   b) Ne, ale chtěli bychom.

   c) Ne.

12. **Kdy se cíleně zaměřujete na přípravu dítěte/mladistvého na odchod ze zařízení? Vyberte prosím jen jednu z možností.**

    a) průběžně během pobytu

    b) přibližně rok před odchodem

    c) nijak zvlášť se na to nezaměřujeme

    d) jiná odpověď, napište prosím ……

13. Jaké činnosti k motivaci na zajištění lepší budoucnosti dítěte/mladistvého před ukončením pobytu využíváte? Možno více odpovědí.

a) režim zařízení (spoluspráva, zpětné vazby apod.)

b) modelové nácviky (hraní rolí, modelové situace apod.)

c) praktické nácviky v terénu (hledání práce, hledání bydlení apod.)

d) exkurze (např. úřady práce, domy na půl cesty, dny otevřených dveří škol)

e) informace (letáky, přednášky apod.)

f) poradenství

g) spolupráce s rodinou dítěte

h) každodenní činnosti v zařízení

i) nijak nemotivujeme

j) jiné, další (uveďte prosím)

……

14. Na co se s klienty zaměřujete při přípravě na ukončení pobytu v zařízení? Možno více odpovědí.

A. praktické životní dovednosti: zakroužkujte dále, jaké prioritně:

a) nakupování

b) hospodaření s penězi

c) orientace na sociální síti

d) hledání bydlení

e) péče o domácnost (vaření, úklid)

f) cestování, doprava

g) zaměstnání (práce, brigáda)

h) péče o dítě

i) jiné (další), uveďte .....

B. dovednosti zaměřené na mezilidské vztahy

C. rozvoj komunikačních dovedností

D. proces plánování budoucnosti

E. sebepoznání

F. jiné, napište prosím ……

Děkuji za vyplnění.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Iveta Kuchařová

Obor: Speciální pedagogika-vychovatelství

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Příprava na pracovní uplatnění u dětí v ústavní výchově

Rok: 2018

Počet stran textu bez příloh: 54

Celkový počet stran příloh: 3

Počet titulů českých použitých zdrojů: 39

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 4

Vedoucí práce: PhDr. Zbyněk Němec, Ph.D.